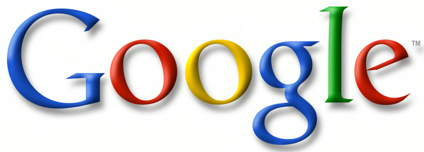

Google

THE WILLIAM ARMFIELD HOLT ⚘ AND ETHEL RHODES HOLT FUND

The Holts on February 22, 1903 ⚘ The first marriage in Memorial Church

Skrifter utgifna af [illegible]

DEN NORDISKA S[illegible]

ifter utgifna af K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. VII. 2.

TILL

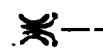
EN NORDISKA SPRÅKHISTORIEN

BIDRAG

AF

OTTO von FRIESEN

UPPSALA
AKADEMISKA BOKHANDELN
(C. J. LUNDSTRÖM)

LEIPZIG
OTTO HARRASSOWITZ

UPPSALA 1901
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

TILL

ADOLF NOREEN

I.

Om behandlingen af urn. *-u̯a*^{x}*-* och *-i̯a*^{x}*-* i svagtoniga stafvelser efter bortfallet af *a*^{x}[1].

Denna fråga är utan tvifvel en af de svåraste inom den nordiska grammatiken. Den har också varit flitigt debatterad. De lärde ha delat sig i två hufvudgrupper, af hvilka den ena anser att *u̯* och *i̯* efter synkopen af *a* sonantiserats (öfvergått till *u* och *i*), den andra åter antar att *u̯* och *i̯* bibehållit sin konsonantiska karakter och förr eller senare bortfallit, liksom f. ö. äfven de af motpartiet supponerade *i* och *u* gjort. För att använda förut brukade exempel skulle alltså de urn. **haru̯a-R* och **hari̯a-R* enligt de förras mening öfver **haruR* och **hariR* blifvit *hǫrr* och *herr*, enligt de senares har mellanstadiet varit *haru̯R* och *hari̯R* (enstafviga former).

Den sistnämnda meningen torde f. n. vara den mest omfattade. Så kallar Noreen Aisl. Gr.² § 72 labialomljudet i *sǫngr* (< urn. **sangu̯aR*) för *w*-omljud. Kock hyser, såvidt jag kunnat finna, en liknande uppfattning såsom framgår t. ex. i IF. V, 153 af konstruktioner som **þiwR* (< urn. **þiwiR* = fvn. *þír*), **dawnēR* (< urn. **ðawanēR* l. d. = fvn. *dáner* pl. af *dáinn*). Jfr PBB XIV, 56, där han anser *v* (*w*) försvunnet i *blý, ýr*; dock läser han Rökst. **karuR** som *garuR* (< **ʒaru̯aR*) ib. s. 62 och ansätter PBB XV, 265 **hariskiþ* (< **hari̯askiþa*). Den som allra senast företrädt den gängse meningen är Alois Walde i sin bok Die germanischen Auslautgesetze s. 182 ff. För honom är föl-

[1] Med *a*^{x} menas en vokal hvilken som hälst; närmast är i förevarande artikel fråga om *a i u*.

jande förhållande afgörande. Om *u̯* blifvit *u* (stafvelsebildande), så skulle urn. **fehu* och urn. **ehu̯aR* ha fått samma utveckling. Man skulle nämligen efter synkopen af *a* ha haft formerna **fehu* och **ehuR*. Nu har **fehu* gifvit *fé*, alltså borde äfven **ehuR* blifvit **éR*. Faktiskt heter det emellertid *iór*. Alltså ha vi att utgå — enligt Walde — från **ehu̯R*, icke från **ehuR*. Följaktligen har *u* efter *a*-bortfallet icke sonantiserats. Waldes bevisning skulle vara bindande om man med säkerhet visste, att *fé* är den ljudlagsenliga utvecklingen af **fehu* och *iór* af **ehu̯aR*. Man vet emellertid intetdera. Ty det är lika tänkbart att *fé* kan vara resultatet af en analogi-påverkan från paradigmets öfriga kasus, som att *iór* är en analogibildad form från dat. sg. och pl. liksom *iarl* (Hoffory Konsonantstudier s. 63), *þórr* och många andra.

Men den åsikt, som går ut på att *u̯* och *i̯* vid den följande vokalens bortfall öfvertog dess sonantiska funktion d. v. s. öfvergingo till *u* och *i*, är den som blifvit grundligast motiverad. Detta af Hoffory i Konsonantstudier s. 48 ff. och Gött. gel. Anz. 1885. På sistnämnda ställe s. 30 sammanfattar han sina åsikter på följande sätt: »Während in den Endungen das alte *a* und *i* der Endung sehr frühzeitig verschwand, fiel das *u* der *u*-Stämme erst weit später aus. Und gleichzeitig mit diesem verschwand auch aus den Endungen das hysterogene *u* und *i*, welches bei den starken Substantiva und Verba mit *j* oder *v* im Stamme durch Vokalisierung des Halbvokals entstand, nachdem der ursprünglich darauffolgende Vocal ausgefallen war. Zu einer Zeit, wo Formen wie *dagR, salR, bindR, berR* längst einsilbig geworden waren, hiess es alo noch z. B. *sunuR* (= urn. *sunuR*), *haruR* (= urn. *harvaR*), *heriR* (= urn. *harjaR*), *synguR* (= *singwiR*), *sitiR* (= urn. *sitjiR*); erst später wurden auch die zuletz genannten formen einsilbig.» Då det gäller att bevisa sonantiseringen af *i̯* och *u̯*, stöder han sig dels på rent fonetiska skäl, dels på språkhistoriska. Han anser att former som **harjR, harjs* (d. v. s. *hari̯R, hari̯s*) hvarken i nordiska eller något annat språk kunnat existera, på den grund att *i̯* och *u̯* med naturnödvändighet måste öfvergå till *i, u* mellan konsonanter. Det har alltså hetat **hariR*, **haris*. Han finner en direkt bekräftelse på denna mening i Räfsalsstenens **hariwulfs**. Att jämväl *u̯* > *u*, stödes af Istaby-

stenens **haeruwulafiʀ** för **hearu-** (= *hiǫru*) samt af Ramstastenens **karut** och Rökstenens **karuʀ** = *garut, garuʀ*. Streitberg biträder i PBB XIV, 172 väsentligen af fonetiska hänsyn denna mening och bemöter de invändningar som gjorts af Brate Bezz. Beitr. XI, 193 ff. Walde Germ. Ausl. s. 182 invänder att *i* i *hariwulfs* är gammalt *i* ej *i̯a*. Detta påstående öfverraskar, ty i alla germanska fornspråk är stamformen **hari̯a-* ursprunglig (jfr ock denommativet *hari̯ōn-* 'härja'), och att det är detta ord som ingår i de germ. egennamnen af typen *Heriolfr* (= **hariwulfʀ**), bevisas af de romerska skrifningarna *Chario-* (Kluge Et. Wb. s. *Heer*). Medger alltså Walde, att man bör läsa *hari-* (tvåstafvigt), så måste han också medgifva att **hariwulfs** är ett bevis för sonantiseringen af *i̯*. Formerna *karuʀ* och *karut* äro enligt Walde icke heller beviskraftiga, ty de ha icke uppstått ur **ȝaru̯aʀ* och **ȝaru̯at-* utan böra med Streitberg IF. Anz II, 48 återföras på en afljudande *u̯o*-stam af typen gr. πολύς[1]. Streitberg, som i en not å det anförda stället i förbigående framkastar denna mening, har icke lämnat något närmare bevis därför. Förmodligen stöder han sig emellertid på det af Noreen Sv. Lm. II, 692, Sievers Gött. gel. Anz 1883 s. 55 och ännu af Noreen Aisl. Gr.[2] § 353 mom. 1 på grund af sidoformerna *gǫrr : gørr* gjorda antagandet att detta adj. är en ursprungl. *-wu*-stam. Omljudsväxlingen i nordiska språk förklaras dock osöktast däraf, att *gǫrr* fungerar som participium præt. till det på samma adjektiv bildade denominativet *gerua*, pret. urspr. *gørða*, genom utjämning senare *gerua gerða* och *gørua gørða*, och följaktligen till sin vokalism rönt inflytande af detta, ett inflytande som betingades däraf, att språkkänslan kräfde öfverensstämmelse här som i verb af samma klass mellan pret. finit. och pret. ptc. (Jfr Sievers anf. arb. s. 56 f.). Äfven i vestgerm. fornspråk är ordet *u̯a-* stam. Antagandet att *gǫrr* skulle vara ursprunglig *-u̯u-* eller *-u-* stam är onödigt och obestyrkt. **karuʀ** etc. är alltså — under antagande att **u** uttalas sonantiskt — beviskraftigt. Men äfven om **karuʀ** vore en (*u̯*)*u*-stam, äga vi dock på vikingatidens runstenar

[1] Att πολύς är en sådan stam är ej uppvisadt, ty som bekant kan att. πολλοῦ (g. sg.) etc. ej återföras på *πολϝοῦ. Schulzes skarpsinniga förslag Quæst. epicæ p. 82 (< *πολϝιοῦ) är möjligt men stöder i hvilket fall som hälst icke Streitbergs mening.

andra liknande former af ursprungliga *u̯a*-stammar; så Vedelspang **siktriku**, hvilket Wimmer Runenschr. s. 325 läser *Sigtryggw* liksom han läser Rökstenens **karuR** som *gårwR*, och Kälfvesten **stikuR**, hvilket prof Läffler i bref till prof. Noreen synnerligen tilltalande tolkar = fvn. *styggr*.

Det är emellertid uppenbart att alla ofvan anförda bevis ur runinskrifter för sonantisering af *i̯*, *u̯* endast gälla i det fall, att *i*, *u* i **hariwulfs** och **karuR** etc. verkligen beteckna sonantiskt *i*, *u*. Detta har, som vi ofvan sett, blifvit bestridt. För min del är jag med Hoffory och Streitberg af den meningen, att *i̯*, *u̯* af rent ljudfysiologiska skäl måste öfvertaga en omedelbart efter dem synkoperad vokals sonantiska funktion. Jag skall emellertid tillåta mig att nedan ytterligare anföra några fakta, som synas mig bestämdt peka i samma riktning.

1. För jämförelse ställe man bredvid hvarandra urn. **mau̯iR* och urn. **lau̯na*. Om nu vid synkopen af ändelsevokalerna *u̯* i *mau̯iR* förblir *u̯* liksom det bevisligen gör det i *lau̯n*[1], så borde **mau̯iR* utveckla sig till **mau̯R* lika väl som *lau̯na* blir *laun*. Detta gör det emellertid — som bekant — icke, utan *mau̯iR* ger det historiska **māR*. Denna form vinner däremot en otvungen förklaring om vi antaga, att i *mau̯iR* -*u̯iR* vid *i*'s bortfall fortfarande fungerade som egen stafvelse d. v. s. *ma-u̯iR* öfvergick till **ma-uR*, hvars *u* sedermera synkoperades samtidigt med *u* i *sunuR*. På samma sätt förklaras diftongens bevarande i fvn. *heyia* (< urn. **hau̯i̯an-*) och *u*'s bortfall i pret. *háða* (< **ha-u-ða* < **ha-u̯i-ðō*).

2. Ett kraftigt bevis för Hoffory's mening skulle det vara, om man kunde påvisa urspårningar från *i̯a* till *i*-stammar, från *u̯a*- till *u*-stammar och vice versa, föranledda däraf att vissa kasus i sing. (nom. och ack.) under en period af språkutvecklingen varit lika. Detta är emellertid synnerligen vanskligt på den grund, att äfven efter synkopen *i̯a*-stammar och *i*-stammar, *u̯a*-stammar och *u*-stammar kommo att öfverensstämma, hvarför faktiskt påvisbara öfvergångar från den ena till den andra flexionen mycket väl kunna förskrifva sig från tiden efter synkopen. I det fsv.

[1] Det är för bevisföringen af ingen betydelse, om *au* varit en s. k. sväfvande diftong, d. v. s. *a* och *u* varit hvad jag skulle kunna kalla samsonanter i stafvelsen.

nakudher adj. 'naken' torde man dock äga ett ord, där ett sonantiseradt urn. *u̯* är påvisbart. Af fvn. *nøkkviðr* och fsv. *naqvidher* framgår att den urn. grundformen är **naku̯iðaR*. Detta ord böjdes efter det *ı* synkoperats

sg. nom. **naku̯iðR*

dat. **nækuðom*.

Genom utjämning erhölls

**nakuðR* (> fsv. *nakudher*)

**nakuðum* > *nǫkðum*

eller

**nøkuðr* jämte *nøku̯iðr*

nøkðum *nøkðum*.

3. Af stor vikt är, att ofvan försvarade åsikt om sonantiseringen af *u̯* och *i̯* direkt stödes af förhållandet inom de västgermanska språken.

Om fornhögtyskan säger Braune Ahd. Gr.² § 108: »Zusammenfassend lässt sich bemerken, dass inlautendes *w* zum vokal *o* wird, sobald es in den auslaut eines wortes oder einer silbe zu stehen kommt z. b. *knëo* g. *knëwes* 'knie', *sêo* g. *sêwes* 'see', *snês* — *snêwes* 'schnee', *garo* 'bereit', flect. *gar(a)wêr*, *garwen* 'bereiten', præt. *gar(a)wita* oder gewöhnlich mit synkope des *i garota* etc.» — Förhållandet är i allt väsentligt detsamma med *i̯* se § 119.

Gallee Altsächs. Gr. § 91 lär likaledes, att slutljudande *w* (*u̯*) såväl i stafvelse- som ordslut blir sonantiskt *o* och *u*.

I angelsaxiskan ger urg. *þēwa-* enligt Sivers Ags. Gr.³ § 174 först **þe-u* så *þēo*, så ock **baru̯a-* > *bearu*, *ȝaru̯a* > *ȝearu* ack. *ȝearone* för **ȝearu̯ne*; **snaiu̯a-* > **snāu* > *snā*; *sáule* för **sāu̯le*.

Hvad beträffar tiden för bortfallet af dessa af Hoffory s. k. hysterogena *ı* och *u*, kan följande konstateras. Vexelformer som fsv. *saker* och isl. *sekr* adj. 'skyldig' (< urn. **sakiaR*) visar att sonantiseradt *ı* har samma verkningar som gammalt *i*: liksom urn. **stāðiR* ger *staðr* har urn. *sakjaR* via **sakiR* gifvit *saker*, *sekr* är analogi från dat. etc. *sekium*. Likadant är förhållandet med sonantiseradt *u*: detta har samma verkningar som gammalt sonantiskt *u*: liksom **spānuR* > *spónn* (< **spǫ́nn*) så **māhuR* (< **maihu̯aR*) > (**mǫ́R* >) *mór* och liksom **keluR* > *kiolr*

så **smerua-* > **smeru* > *smior*. Förmodligen ha alltså sonantiserade *i* och *u* synkoperats samtidigt med resp. *ɩ* och *u*, som af gammalt voro stafvelsebildande.

I annat sammanhang hoppas jag kunna närmare ingå på denna intressanta fråga.

II.

Om behandlingen af urn. *ai* i ställningen framför *u*, *u*.

Så vidt jag kunnat finna, är Noreen den förste som framställt den hittills allmänt antagna åsikten om denna fråga i Altisl. u. altnorw. Grammatik[1] § 88, 3. Han säger här: »schon im urn. ging *ai* — — in *ā* über — — unmittelbar vor *v*». Som bevis för denna öfvergång anför han följande ord: fvn. *vá* (fht. *wêwo*), 'weh, unglück', *sál* (got. *saiwala*) 'seele', *ská* (lat. *scævus*, gr. σκαιός) 'schräge', *æ* (got. *aiw*) 'immer', *langær* (lat. *longævus*) 'lange dauernd', *ævin-* (got. *aiweins*) (i sammansättningar) 'ewig-', *ævi* (jfr lat. *ævum*) 'lebenszeit', *sær* 'see', *snær* 'schnee', *slær* (fht. *slêo*) 'stumpf', *mær* 'schmal', *hræ* (got. *hraiw*) 'leichnam', *fræ* (got. *fraiw*) 'same', *frær* 'fruchtbar'. Till dessa ord fogar han i andra upplagan af samma arbete § 57, 3, där han f. ö. inskränker öfvergången *ai* > *ā* till ställningen framför heterosyllab. *w*, jfr nedan, följande: fvn. *lævirke* (ags. *lāwerce*, mht. *lēwerich*) 'lerche', ? *sæing* (jfr fsv. *siang*) 'bett', ? *sár* (< **saiwaʀ* eller **saihaʀ*) 'zuber', fno. *árofe* (jfr fht. *ewa* Falk Arkiv III, 343 f.) 'zeuge', fsv. *hāskaper*, *hæskaper*, (jämte *hīskaper*, fgutn. *hīscepr*, jfr got. *heiwafrauja* Schagerström Arkiv III, 138 f.) 'familie, wirtschaft'; se äfven Noreen Aschw. Gram. § 80, 3. Härtill komma slutligen äfven följande ord, som man sökt förklara efter samma regel: fvn. etc. *hann*, *hón* 'er, sie' Schagerström Ark. III, 132 ff., fsv. *māke* (< **maiwaka(n)* eller **maiwuka(n)*-) 'möwe' Lidén Ark. XIII, 38 och fvn. *ávalt* 'immer' Kock Ark. XIV, 258 f.

Den noreenska lagen synes a priori äga ett visst stöd i den omständigheten, att äfven i fht. diftongen *ai* behandlas på

samma sätt framför *u̯* som framför *h* och *r*: här kontraheras näml. urg. *ai* till *ē*, däremot kvarstår det som diftong i alla öfriga fall, Braune Ahd. Gr.[2] § 43 f.[1]. Då nu *ai* i urn. framför *h* och *r* utan allt tvifvel monoftongiseras till *ā*, vill man däraf gärna draga den slutsatsen, att det äfven framför *u̯* har underkastats samma behandling. Flere af de till förmån för den sistnämnda slutsatsen framdragna exemplen synas också ganska beviskraftiga. Härtill kommer, att äfven en annan forskare, Sophus Bugge, i Ark. II, 208 ungefär samtidigt med och oberoende af Noreen framställt samma åsikt.

Vid en mer detaljerad granskning af det anförda materialet torde dock det oaktadt den ofvan relaterade ljudlagen icke visa sig hållbar. I det följande skall jag först något mera ingående skärskåda dessa ord och därefter framställa en annan mening i frågan.

1. Fvn. *vǫ́ (vá)* f.[2] sammanställes af Noreen med fht. *wêwo*, ags. *wáwa* 'wehe, schmerz, leid'. Det förutsätter alltså ett urn. **u̯ai̯u̯ō* och denna form föreligger enligt Thomsen Den got. Sprogklasses Indflydelse s. 157 i det finska lånordet *vaiva* 'labor molestus, molestia, ærumnia, miseria'.

Om man emellertid underkastar betydelsen hos de sammanställda orden en närmare granskning, skall man finna att en väsentlig olikhet gör sig gällande mellan fvn. *vǫ́* å ena sidan och fht. *wêwo*, ags. *wáwa* + fin. *vaiva* å den andra. Den sistnämnda ordgruppen uppvisar nämligen den mera passiva betydelsen 'smärta, elände, lidande', som hos det finska lånordet efter välbekanta analogier utvecklat sig till 'vedermöda, tungt arbete'. Det fvn. *vǫ́* är däremot enl. Fritzner[2] 'Fare, Ulykke, Skade'. Man bör med Egilsson och Aasen tillägga 'res mira, inopinata, insolens', 'noget uventet'; denna betydelse framgår af uttryck som

[1] Den fht. kontraktionen är dock något mer omfattande än den urn., i det att *ai* > *ē* jämväl före sådant *r* som uppkommit ur urg. *z*.

[2] Ett mot fvn. *vǫ́* svarande eller därmed nära besläktadt ord ser Bugge Ant. Tskt för Sver. V, 6 (jfr ock Noreen Aschw. Gr. § 80, 3) i Rökstenens **uamuþ** = *Vāmōþ* nom. pr.

þat er lítil vá, | hon skævaþi
þótt luþr þrumi, | skýiom øfri
er mær konungs | ok vega þorþi
mǫndul hrørir, | sem víkingar.

Helg. Hund. II, 4.

Här måste man uppenbarligen öfversätta: »det är icke så underligt, att grunden brakar, då kungens mö drager kvarnen, ty hon (är icke en vanlig kvinna utan) sväfvade en gång högre än skyarne etc. (d. v. s. hon var valkyria). Det ger uppenbarligen en föga god mening att, som ännu Gering Glossar[2] gör, öfversätta: »das ist ein kleines unglück», hvilket skall betyda så mycket som »das hat wenig zu bedeuten». I Lokas 33, 1 träffas också som motsättning till *válítit* (= *vá lítil*) *undr*. — Ännu klarare framträder motsatsen mellan fvn. *vǫ́* och fht. *wêwo* etc. hos det nno. *vaa* f. 'Tvivl, Uvished; Frygt, Aengstelse; Uheld, Fare' Aasen samt i komposita som

fvn. *vábøli* 'uforudseet Ulykkestilfælde' = nno. *vaabøle* 'et uheldigt Opholdssted, et vanskeligt Sted at bo paa eller komme til' Aasen,

fvn. *váligr* adj. 'skadelig, frygtelig' Fr.[2] = nno. *vaaleg* 'farlig, slem, ubesindig, forvoven' Aasen,

fvn. *vályndr* adj. 'ildesindet, pønsende paa ondt' = nno. *vaalynd* 'usikker, ustadig, upaalidelig',

fvn. *váskapaðr* adj., som Fritzner[2] säkerligen riktigt — liksom fordom Egilsson o. a. — tolkar 'misdannet, hæslig', hvaremot Vígfússon och Gering ge betydelsen 'unheilbereiter',

nno. *vaaen* adj. 'uvis, vanskelig at træffe eller faa fat paa' Aasen.

Af *vǫ́* i dess ursprungligen ljudlagsenliga form **ó* (jfr Noreen Aisl. Gr.[2] § 73, 2) är afledt

fvn. *óask* 'forfærdes, frygte, vare bange for noget' eg.' oroa sig, bekymra sig'; jfr nno. *vaa* vb. 'ængste, bekymre' mest *vaa seg* 'ængstes, grue for noget' Aasen. Man har ställt *óask*, nsv. dial. *óa* 'vara rädd, frukta' Rz tillsammans med got. *ōgan* 'frukta' (alltså *ōa* < urn. **ōhōn-*). Det går emellertid icke för sig af det skäl, att got. *ōgan* + *agis* 'fruktan' med all rätt förbundits med det med *agis* formelt och semasiologiskt identiska gr ἄχος (< *ag¹hos*) och fir. *agor* 'fürchte'; men härtill är en germansk sidoform med *h* omöjlig. Noreen Aisl. Gr.[2] § 233, 1 förbinder

likaledes *óask* med *ōgan* men utgår från pres. **ō* = got. *ōg*; jfr dock det nyssnämnda nno. *vaa seg* 'ængstes'! — Ytterligare är till denna stam att hänföra

fsv. *ōnder, vānder,* fvn. *vándr* 'ond, slem, som man har Vanskelighed ved at bruge' Fr.[2]. Jag ser i detta adjektiv ett starkt böjdt ptc. pres. till ett urg. verb **u̯anhōn-* 'vara vrång, vansklig'. Med denna förklaring kan man förstå *ō-* i *ōnder* som uppkommet genom inverkan från **ó* f. = *vǫ́,* hvilket förefaller mer tilltalande än att — som allmänt sker, så t. ex. hos Kock Ark V, 52 — fatta det som ett resultat af det kombinerade *u*-omljudet i dat. *ōndum* o. s. v. Om *vandr* — som är ett annat ord, Kock l. c. — se nedan![1]

Fvn. (samnord.) *vǫ́* ∾ **ó* f.[2] är sålunda redan till sin inre språkform bestämdt skildt från *wêwo-wáwa-vaiva* 'smärta'. Det är det säkerligen också till sin historia: *vǫ́* ∾ **ó* är nämligen i allt väsentligt identiskt med ags. *wóh* n. 'bending, crookedness; error,

---

[1] Förmodligen bör äfven *óliga* Oddrúnargr. 26, 7 härledas af det ofvan omtalade **ó* (∾ *vǫ́*). Man har hittills förklarat det < *óðliga* 'wütend', se Egilsson Lex. poet. s. v., Noreen Aisl. Gr.[2] § 232 anm., Gering Glossar s. v. Den sistnämnde öfversätter det 'eifrig'. Det synes dock på det nämnda stället vara med sammanhanget i det hela mera öfverensstämmande att öfversätta *óliga* med 'olyckligtvis, i en olycklig stund'; jfr ibid. v. 25:

ok þeir kvǫ́mo þar
er þeir koma ne skyldot,

samt det annorstädes i Eddan förekommande *ǽva skyldot*. Om det parallella *váligr* = nno. *vaaleg*, se ofvan s. 10. På ännu ett ställe näml. Islendingadrápa 23 möter en form af detta ord: *óligaz* = *óligast*. Äfven här kan det förklaras såsom ofvan skett, om man använder den hos nno. *vaaleg* förefintliga betydelsen 'torvoven', alltså 'på det djärfvaste sätt', kanske också 'i det mest ojämna spel'.

[2] Hit hör jämväl fvn. *vǫ́* f., som Bugge à de båda ställen, där det förekommer i cod. reg. af den poet. eddan, ändrar till *ra* (för hskts *va*). Dessa ställen äro Hávam. 25 och Sigurþarkviða III, 29. Emellertid har Fritzner[2] s. v. framhållit, att ordet otvifvelaktigt är detsamma som förekommer i flere norska ortnamn t. ex. *Voom, Vaa, Vaagrend.* Härmed torde formen *vǫ́* vara fastställd. Fritzner[2] öfversätter ordet 'Tilholdssted, Hjem'. På de ställen ordet förekommer passar — såsom Bugge Norr. Fornkv. s. 394 anmärker — betydelsen *vra* bättre i sammanhanget. Såväl betydelsen som formen bekräftas af det ofvan anförda ags *wóh*. Fvn. *(v)rǫ́* o. s. v., med hvilket Noreen Aisl. Gr.[2] § 228 a. 3 sammanför *vǫ́*, i det han antar att *r*, icke *v* är bortfallet, hör till en annan rot urg. **wranh-* ∾ **wranȝ-*.

misstake; perversity, wrong, injustice, iniquity, depravity'. Det hör alltså på det närmaste samman med ett adj. urg. **wanha-* 'krokig, vriden, vrång, felaktig' = ags. *wóh* adj. 'id.' = got. *-wāhs* i *unwāhs*[1]. Af detta nomen är fvn. *vá* vb. 'tadla' afledt, såsom redan Bugge Norr. Fornkv. s. 45 tveksamt föreslagit, eg. 'anse oriktig, betrakta l. brännmärka som fel'; jfr för bildningen fvn. o. s. v. *lasta,* 'laste, dadle, tale ilde om noget': *lǫstr* m. 'Skade, Feil, Lyde' Fr.[2] (fvn. *last* n. 'Dadel' är däremot afledt af verbet *lasta; lǫstr* : *lasta* : *last* n. = nsv. *klamp* c. 'kluns' : *klampa* 'gå klunsigt' : *klamp* n. 'klunsig gång', jfr v. Friesen De germ. mediagem. s. 32 not.), nht. *tadeln* : mht *tadel* 'fehler, makel, gebrechen' m. fl. Om urg. **wanha-* och dithörande inom andra ieur. språk se Uhlenbeck Got. Etym. s. *unwāhs.*

Betydelseutvecklingen hos *vǫ́* ∾ **ó* etc. är fullt analog med den hos fvn. o. s. v. *vandr* 'vanskelig at have med at giøre', *vandi* m. 'hvad der sætter en i Forlegenhed, udsætter en for en Ulempe; vanskelig og ansvarsfuld Gjerning eller Stilling': *vindr* adj. 'skjæv, vind', *vinda* (*vatt*) 'vrida, vända' o. a. Fvn. *vandr* etc. är obesläktadt med *vándr* : det är af flere skäl omöjligt att — såsom skett — anse *vandr* < *vándr* genom förkortning före två konsonanter, jfr ock Kock Ark. V, 52. Jfr ock lat. *pravus* 'sned, krokig, vrång; förvänd, orättvis, ond'. Ur den yttre språkformens synpunkt förhåller sig *vandr* : *vinda* = *þrǫngr* : *þryngva, valtr* : *velta* o. s. v.

2. Fvn. *sǫ́l* 'själ' härleder Noreen ur en urn. grundform **saiu̯alō* = got. *saiwala.* Han menar alltså, att ordet har af gammalt hemortsrätt i nordiska språk. Denna åsikt torde ha omfattats af de flesta forskare, bl. a. t. ex. af Kock Ark. V, 375, IX, 257. Fvn. *sǫ́l* skulle alltså, om man bortser från omljudet, förhålla sig till got. *saiwala* som *sǽr* : urn. *sai̯wiR.* Men redan Vígfússon har i Oxforderordboken s. *sála* framhållit, att detta ord lika litet som dess sidoform *sǫ́l* förekommer hos de

[1] Af urg. **wanha-* är jämväl fvn. *váði* m. 'Skade, Ulykke, Vaade' Fr.[2] fsv. *vāþe* m. 'våda, fara' Schl. o. s. v. bildadt. Adj. **wanha-,* nord. *vā-* är afledt med suffixet urg. *-(a)þan-.* Samma suffix träffa vi bl. a. i fvn. *vanði* m. 'vana' (: *vanr*), *fiolði* m. (: *fiol*), hvarom se närmare Kluge Stambild.[2] § 118 f. För bet. jfr fvn. *vǫ́* 'skade, ulykke, fare'. Vígfússon i Oxforderordb. har ock sett sammanhanget mellan *vá* och *váði.*

hedniska skalderna samt uteslutande användes för betecknande af ett fullständigt kristet begrepp. Han anser *sála, sǫl* som ett anglosachsiskt lån. Vígfússons mening har senare omfattats och närmare utvecklats af Brate i Uppsala-studier tillägnade Sophus Bugge s. 6 ff. Han visar här, att typen *sǫl, sála,* som mest förekommer i västnordiskan, utgår från ags. *sáwl* etc. — det västliga Skandinavien kristnades hufvudsakligen af ags. missionärer —, samt att å andra sidan typen *sial* etc., som är vanligast i fornsvenskan, bör härledas från fsa. *seola* (eller dess sidoform *siala,* Reinius Språkvetenskapliga sällsk. i Uppsala Fh. 1897—1900 s. 53). Af i allt väsentligt samma åsikt är den forskare som senast yttrat sig i frågan, Reinius anf. st. Blott därutinnan afviker Reinius från Brate, att han anser fsv. *sial* snarare utgå från fornfriesiskan än från fornsachsiskan.

3. *Ská* : nisl. *ská* f. 'obliquitas' Haldorsen, *á ská* 'askew, askance' Vígfússon, nno. dial. *skaa* i förbindelserna *i skaa* eller *paa skaa* 'skraat, skjævt' Aasen, nsv. dial. *stå på skå* 'stå på lut' Rietz, Noreen Ordb. ö. Fryksdalsm. *ská* etc. har Noreen fört till gr. σκαιός (< *σκαιϝος), lat. *scævus* utan att dock anföra något germanskt ord, som anger i hvilken riktning förklaringen af det formellt mångtydiga *ská* bör sökas.

Det germanska ord, hvarmed *ská* efter all sannolikhet närmast hänger samman, är mht. *schæhe* adj. 'schielend', hvilket återfinnes i nht. dial. (Schweitz) *schächig* 'schielend' och *schächen* 'schielen'; om de sydgerm. orden se Schade D. Wb. s. v. Mht. *schæhe* återgår på ett fht. *ja*-stamsadjektiv **scāhi;* detta **scāhi* : fvn. *ská* = tht. *smāhi* : fvn. *smár* 'liten'. För betydelseutvecklingen s n e d, s k e f, l u t a n d e ⟶ s k e l a n d e jfr fht. *scëlah* 'quer, verkehrt, s c h i e l e n d', fvn. *skialgr* 'skjæv, s k e l ø i e t' Fr.[2]. Nsv. *skela* har numera liksom mht. *schæhe* uteslutande betydelsen 'vara vindögd'.

4. Fvn. *ǽ,* fsv. *æ, ā* 'alltid'; fvn. *langǽr* 'längvarig'; *ǽvin-* 'ewig-', *ávalt* 'alltid' samt *ǽvi* (*ǽfi*) f. 'Liv, Levetid; Tidsolder'. Samtliga dessa ord återgå på en rotform urn. **aiu-* : got. *aiws* < urg. **aiui-* 'tid', lat. *ævum,* gr αἰών (< *αιϝων). De enda former, som direkt skulle bevisa en öfvergång *ai* > *ā* före *u* (*w*),

äro fsv. *ā* och fvn. *ávalt.* Hos de öfriga: *ǽ, ǽvi, ǽvin-* skall det sålunda uppkomna *ā* sedermera enligt nu gängse uppfattning ha träffats af *i*-omljud. Beviskraften hos *ā* och *ávalt* är dock ej stor. Det här uppträdande *ā* kan nämligen förklaras ur den bekanta öfvergången *ai̯* > *ā* i bitonig ställning. Den hufvudtoniga formen är *ǽ* (= got. *aiw*, ags. *á, ó*), *ǽvi, ǽvin-* o. s. v., där *ǽ-* enligt min mening, som jag längre ned skall utförligare framlägga, uppkommit ur smnord. **æi̯u̯-* < urn. **ai̯u̯-*. Däremot är *ā* den i stark biton i urn. tid utvecklade formen. I de nordiska fornspråken stod *ǣ* etc. 'alltid' ofta i bitonig ställning; detta icke blott i uttryck som fsv. *e hwar, e hwat, e mæþan* etc., fvn. *ǽ sem fyrst, ǽ sem tíðast, ǽ hverso,* utan sannolikt äfven i fall som fvn. *ǽ verðr þú at leysa, ǽ mun ek þora* o. s. v., jfr nsv. *nog gör han väl det alltid,* där *alltid* har samma urblekta betydelse (och till följd däraf saknar hufvudton) som *ǽ* i de ofvan anförda exemplen. Svagtonighet för former af detta ord antas f. ö. af Noreen Aisl. Gr.[2] § 57, 3 a. 2: så har t. ex. fvn. *é* 'alltid' < *ǽ* i svagton.

Hvad slutligen fvn. *ávalt* angår har Kock, som Ark. XIV, 258 f. behandlat ordet, hvilket han förklarar som ett kompositum af **ai̯u̯* (= got. *aiw* 'alltid') och adv. *alt* 'fullständigt', framhållit, att i *á-valt v* hos skalderna bildar alliteration med andra ord började med *v* (citat hos Vígfússon s. v.), och han drar däraf den naturliga slutsatsen, att hufvudtonen i *ávalt* åtminstone ursprungligen hvilade på senare stafvelsen: altså *āvált.* Sannolikt har betoningen äfven i senare tid varit den samma, ty jag ser i det vid sidan af **āvált* uppträdande *of alt* en direkt utveckling ur detta, i det att *ā* (som redan i mycket tidiga handskrifter har ljudvärdet *ǭ*: d. v. s. *ā* och *ǫ́* ha redan c:a 1200 l. något senare sammanfallit i uttalet, jfr Noreen Aisl. Gr.[2] § 80) i *āvált* i fall, då det ej längre associerades med *á,* ljudlagsenligt förkortades: men då dess ljudvärde nu närmast var *ǭ* måste förkortningsresultatet bli *ǫ*: alltså **ǫvált*; *ǫv-* har så folketymologiskt omtydts till *of.* Det vid sidan af *of alt* uppträdande *um alt* har uppkommit genom *of*'s ersättande af den likvärdiga prepositionen *um.* De citat på förekomsten af *āvalt* och *of alt,* som Vígfússon s. v. lämnar, synas visa, att i äldsta urkunder träffas *ávalt,* i något yngre (äldst Elucid. cod. Am. 4:to 674 från c:a 1200)

of (v)alt. Annorlunda Kock anf. st. s. 259 ff.[1]. — Men om nu så är, att hufvudtonen i *ávalt* i hvarje fall ursprungligen hvilat på senare kompositionsleden, så är *ā*- uppkommet under biton och bevisar intet för en öfvergång *ai̯* > *ā* före *u̯* i hufvudton.

Anm. Om fvn. *øy, ey* och *æi, ei* etc. se nedan!

5. För fvn. etc. *sár* m. 'Zuber', som Noreen förklarar alternativt ur urn. **saihaR* eller **saiu̯aR*, har Lidén Upsalastud. s. 81 f., spec. s. 81 n. 2 med stöd af det lulelappska lånordet *sād'a* < urlapp. **saja* 'så' visat, att grundformen måste vara **sai̯haR*, ej **sai̯u̯aR*, som skulle ha gifvit ett lulelappskt **saiᵉva* eller **saiᵉve*. Urn. **sai̯haR* identifierar Lidén med lit. *saĩkas* 'hohlmass'.

6. Fsv. *māke* m. 'mås' härleder Lidén Ark. XIII, 38 ur en grundform **maiwaka(n)*- eller **maiwuka(n)*-, detta tydligen med stöd af den äldre förklaringen af fvn. etc. *mǿr, mór*[2] < **maiwaR*. Numera återföres emellertid allmänt fvn. etc. *mǿr* på urn. **mai̯hu̯aR*: fht. *meh*, nlt *mewe*: Kluge Et. Wb.[5] s. *möwe*, Noreen Aisl. Gr.[2] § 57, 1, Uhlenbeck PBB XX, 328. Också anser Noreen Aschw. Gr. *ā* i fsv. *māke* vara uppkommet ur *ai̯* före *h*.

7. Fvn. *árofe* har af Falk Ark. III, 343 ff. förklarats som ett kompositum af *ai̯u̯a*- (= fht. *ēwa* 'gesetz') och *-rofe*, nom. agentis bildadt af *riúfa* 'bryta, slita'[3]. Falk menar, att *árofar* betecknar de personer, som under en pågående process om en odaljord genom sitt vittnesmål »bryder gammel hævd.» De

---

[1] Redan innan Kocks förklaring af *ávalt* publicerats, har jag tänkt mig en likartad. Men jag fattar andra kompositionsleden *-al(l)t* icke som uppkommen ur adverbet *alt* 'alldeles' utan som neutr. af adj. *allr* i attributiv ställning. Jag menar, att *ávalt* uppkommit ur ett urn. **aiu̯ǫ allat*- 'all tid'. Neutrum **aiwǫ* är visserligen icke i germanska språk förut påvisadt, men tillvaron af en *a*-stam *aiu̯a*- vid sidan af *i*-stammen *aiu̯i*-: got. *aiws* kan på grund af dat. pl. got *aivam* samt ags. *ā ō*, hvilket ej kan föras tillbaka på en acc. urg. *aiwi*, enär denna skulle gifvit *ǣ*, icke förnekas. Det postulerade **aiu̯ǫ* n. är identiskt med lat. *ævum*.

[2] *mór* med *-ó-* < *mǿr* på grund af den *ǿ* föregående nasalen, så Kock IF. V, 155. Annorlunda Noreen Aisl. Gr.[2] § 73, 2.

[3] En annan tolkning af *árofe* hade redan tidigare Ark. II 208 gifvits af Bugge, men han har senare, enl. hvad Falk å anf. st. upplyser, uppgifvit den.

skulle härvid alltså uppträda mot den ursprunglige odalmannen. Emot Falk har Ebbe Hertzberg Ark. V, 227 ff. visat, att de män som kallas *árofar* tvärtom städse användes af odalmannen för att göra hans urgamla rätt gällande gent emot en senare köpare, »hvorved følgelig opstod en art legaliseret 'kauprof'»; *árofar* voro altså de, som gjorde »rof á kaupmál» — jfr rof á festarmál. Med Hertzberg anser jag, att *á-* i *árofar* är prep. *á*; jfr för bildningen fsv. *aboe* 'åbo' och flera andra.

8. Fsv. *hasskapær* 'hushåll' ÖGL Dr. B. 13 består enl. Noreen till sitt första led *ha-* af ett urn. **haịṷa*, afljudande med got. *heiwa-*; jämför det bataviska gudinnenamnet *Haeva*. Formen *hasskaper* möter, så vidt jag kunnat finna, en gång i fsv., näml. i Schlyters hufvudhandskrift cod. holm. B 50.[1] I ä. fsv. är eljest formen *hæskaper* (VGL I, MEL) jämte *hærskaper* den vanliga. I och för sig kan *hasskaper* icke tillmätas någon större beviskraft, äfven om formen vore säker. Det är den dock ingalunda. Det är nämligen mycket möjligt att *hasskapær* helt enkelt är ett skriffel för *hæsskaper*. Såsom Schlyter i företalet anmärker, förekomma skriffel rätt talrikt i hufvudhandskriften. Så t. ex. uppträda ensamt i flock 12 af Drap. B. — där *hasskaper* anträffas — icke mindre än tre säkra skriffel: *innat* för *innan nat*, *skak* för *skal* och *stær* för *sitær*. Särskildt framhäfver Schlyter ÖGL s. III såsom vanlig misskrifningen *a* för *æ*. Och äfven om ingalunda allt, hvad Schlyter betraktar som felskrifningar, i själfva verket är det, så återstår ändock ett betydligt antal fall, för hvilka ingen annan förklaring synes möjlig och än fler, där felskrifning är i öfvervägande grad sannolik. Så t. ex. möter i Vinsorþa B. 7 formen *klaþe* 1 g. för *klæþe* som finnes minst 11 ggr i handskriften. Tamm anför i Uppsalastudier s. 30 ff. en hel serie af former, där han delvis tvekande söker en annan förklaring, t. ex. *stamna* för det vanliga *stæmna* subst. o. vb.,

[1] Äfven 1607 års upplaga af ÖGL (B kallad i Schlyters edition) har *hasskaper*. Men då utgifvaren af denna upplaga äfven haft att tillgå Schlyters hufvudhandskrift samt vid konstituerandet af sin text förfarit eklektiskt (Schlyter, Företalet till ÖGL s. XVII), är det möjligt, att formen *hasskaper* förskrifver sig från B 50 och detta förefaller sannolikt på grund af den egendomliga stafningen med *ss*.

mallum för vanl. *mællum, maþ* t. ex. i flock 13 af Drap. B. m. fl. ställen för det i regeln i handskriften förefintliga *mæþ*.

9. Fsv. *haraþ* i motsats till det i fsv. vanliga *hæraþ,* är såsom Noreen själf i Aschw. Gr. l. c. anmärker osäkert, då det möjligen hör till *hær- har-*; att förklara som *Haraldr*, hvilket Tamm redan föreslagit i anf. arb. s. 30.

10. *hann, hón.* I Ark. III, 132 ff. har Aug. Schagerström framställt en skarpsinnig och ur flere synpunkter tilltalande förklaring af detta för de nordiska språken specifika pronomens uppkomst. Enligt hans mening bör det återföras på en grundform **haiwnaR, *haiwnō,* »en adjektivbildning med vokallöst *n*-suffix, analog med got. *analaug-ns* etc., af en rot *haiw* som ingår i ett urnordiskt neutralt subst. *haiwa* l. *haiwi* och som med annan afljudsvokal föreligger i det got. *heiva* (i *heiva-frauja*).» Äfven om denna djärfva hypotes skulle visa sig riktig, är det klart att öfvergången *ai* > *ā* | *u̯* ej därigenom vinner något stöd. Det är nämligen möjligt att förklara *ā* som uppkommet ur **haiu̯naR* i bitonig ställning. Som bekant måste ju vokalismen hos personliga så väl som hos andra pronomina i stor utsträckning förklaras från dessa ords förekomst under icke-hufvudton.

Jag har ofvan granskat de fall, där *a* anses ha uppkommit ur *ai̯* framför *u̯* och där *ā* i literär tid ännu kvarstår utan att ha drabbats af *i*-omljud eller andra ljudlagar. Som jag hoppas ha visat, är intet af de anförda orden beviskraftigt för den öfvergång de ansetts ådagalägga. Jag vill nu öfvergå till en granskning af de ord, där det enligt den gängse uppfattningen före *u̯* uppkomna *ā* ej längre i de nordiska literatur-språken kvarstår.

1. Fvn. *ǽ*, fsv. *ǣ* 'alltid', fvn. *laugǽr* 'lange dauernd', *ǣvin-* 'ewig-', *ǣvi* f. 'lebenszeit' hafva samtliga förts till got. *aiws* 'tempus' (jfr lat. *ævum*). *ǽvi* och *ǽvin-* ha enligt gängse mening uppkommit genom *i*-omljud ur ponerade **āu̯i-* < **ai̯u̯i-; langǽr* torde väl i allmänhet fattas som *-ia*-stams adjektiv och *ǽ* 'alltid' förklaras som ursprunglig acc. sg. af den ursprungliga germ. *i*-stammen **aiwi-* 'tid' = got. *aiws* (acc. pl. *aiwins*).

Äfven om det medges, att jämte en ursprunglig maskulin

i-stam **aiu̯i-* funnits en neutral *a*-stam *aiu̯a-* (= lat. *ævom*), från hvilken ags *ā ō* 'alltid' och fvn. *ávalt* utgå — se ofvan s. 15 n. 1 —, är ju denna förklaring af *ǣ* fullt plausibel, under förutsättning att öfvergången *ai̯* > *ā* | *u̯* är bevisad.

2. Fvn. *sǽr* = got. *saiws* < urg. **saiu̯iz*. Ordets egenskap af *i*-stam bevisas af ags. *sǽ* < **sǣwi* < **sāwi* < **sai̯wi-* Sievers Ags. Gr.[3] § 66 a. 3; vidare af fht. dat. pl. *sêwim*, instr. sg. *sêwiu*, n. pl. *sêwi* Braune Ahd. Gr.[2] § 216 a. 5. Äfven här kan alltså *ǣ*'s uppkomst efter den gamla åsikten utan svårighet förklaras: de långstafviga mask. -*i*-stammarne ha ju i regeln den *i*-omljudda vokalen genomförd genom hela paradigmet.

3. Fvn. *hrǽ* n. Got. *hraiwa-* i *hraiwadūbo* 'tuturdufva' och ags. *hrǽ(w)* (∾ *hrā(w)*) < **hraiwi-* ge oss syftlinjerna till en ursprungl. -*es*-, -*os*-stam, se Sievers Ags. Gr.[3] § 250 a. 1 och Bugge PBB XXIV, 427 bl. a.

4. Fvn. *lǽvirke*, fsv. *lærikia* (ags. *láwerce*, *lǽwerce*) utgå enl. Noreen, Svenska Etymologier s. 27 f. från ett urspr. adj. nom. *laiu̯iʀ-ikaʀ*, där rotstafvelsen *laiu̯iʀ-* är en ursprungl. -*es*, *os*-stam: ieur. *lai̯-wes* eller möjligen *loi̯-wes* 'sång', jfr fir. *loíd* sång och för formens skull gr. αἰ-ϝές. Är denna förklaring riktig — i hvarje fall är den ju något osäker, intill dess ett *loi̯wes*, *laiwes* 'sång' påvisats från annat håll —, förklaras därmed dubbelheten ags. *láwerce* : *lǽwerce*, liksom möjlighet lämnas öppen för en utveckling *lǽvirke* < **lāu̯irke* < **laiu̯-*.

5. Är min Ark. XVI, 197 uttalade förmodan riktig, att i fvn. *Hlǽfǫþr* S. E. II, 472 och *Hlǽfreyr* ib., bägge namnen poetiska benämningar på Oden, första leden *hlǽ-* är att sammanföra med urn. *hlaiwa* n. 'grafkummel' Bø (jfr *valfǫþr*), kan *ǣ* i *hlǽ-* förklaras däraf, att det är gammal *es*- *os*-stam, hvilket bevisas af got. *hlaiwas-na* f. 'id.', ags. omljudet i *hlæ(w)* (∾ *hlā(w)*) Sievers Ags. Gr.[3] § 250 a. 1 och 288, fht. dat. pl. *lêirun*, jfr Bugge, Norges Indskr. med de ældre Runer s. 240 och Osthoff PBB XIII, 406.

I ofvan anförda fem fall är *ǣ* alltså mer eller mindre lätt

förklarligt såsom *i*-omljud af ett postuleradt *ā*. I fallen 3. *hrǽ* och 5. *hlǽ* ligger det visserligen närmare till hands att utgå från got. *hraiwa-* och urn. *hlaiwa,* som äro de enda i nordgermanska språk (nordiska och gotiska) faktiskt belagda formerna.

Men det finnes äfven ett antal ord, där *ā* såsom mellanstadium i utvecklingen *ai̯* > *ǣ* endast med svårighet eller alls icke låter sig antagas.

6. *slǽr* adj. 'slö'. För att här kunna förklara *ǽ* ur *ā* måste man förutsätta, att ordet varit en gammal *i(a)*-stam: alltså urn. **slai̯u̯i(a-).* Undersöker man ordets historia i andra forngermanska språk, förefaller emellertid ett sådant antagande föga sannolikt. Ags. är här det utslaggifvande. Ordet har där formen *slāw*, hvilket är den enda af Sievers Ags. Gr.[3] § 301 upptagna formen. Sievers för ordet också utan anmärkning till *wa*-stammarne liksom Braune, Ahd. Gr.[2] § 254 det fht. *slêo* och Gallee As. Gr. 214, 2 det fs. *slêu,* hvilka senare ju dock icke äro afgörande. Jämte formen *slāw* anför Bosworth-Toller Ags. Dict. ett *slǽw* 'slow, inert, sluggish', som dock synes vara sällsynt och, om formen är säker, väl kan förklaras genom påverkan från verbet *slǽwan* (<**slaiwian*). och substantivet *slǽwþ* f. 'sloth, torpor'. Om emellertid formen *slǽw* är gammal, kan ju gifvetvis möjligheten icke förnekas, att en *i(a)*-stam **slaiwi(a)-* funnits.

7. Ungefär på samma sätt ställer sig saken med fvn. *frǽ* n. 'frö', *frǽvask (að)* 'frodas', got. *fraiw* n. 'id.' Bugge söker PBB 24, 457 förklara *frǽ* genom inflytande dels från adj. *frǽr* < **frai̯u̯ia-,* dels från ett verb **frai̯u̯ian,* som han anser förutsättas af nsv. dial. *frö säg* (pret. *frödd(e)*) 'mogna'. Äfven tänker han sig möjligheten af att jämte *a*-stammen **fraiwa* fanns en *es-*, *os*-stam **fraiwiz,* **fraiwaz,* likšom vi ofvan ha sett, att jämte urn. *hlai̯u̯a* har funnits ett **hlai̯u̯iz,* jämte urg. **hrai̯u̯a* ett **hrai̯u̯iz.*

Ett **frai̯u̯ia-* adj. är icke belagdt. Kluge i Stammbild.[2] ansätter med större rätt en grundform **fraiwa-*, jfr Kluge hos Osthoff PBB 20, 97. Ett urn. *frai̯u̯ian* styrkes visserligen icke af nsv. dial. *frö* pret. *frödd(e)* (detta verb är fastmer identiskt med fvn. *frióast (að),* en yngre form för *frǽvask* : *frödd(e)* i pret.

i st. f. väntadt *fröade* beror på den i yngre svenska vanliga ombildningen af pret. hos verba »pura» t. ex. nsv. *spådde* för ä. fsv. *spāþi*) men väl af fvn. *frǽvask (frǽðısk)* Larsson Ordf.

Mera sannolik är alternativa förklaringen af *ǽ* som *i*-omljud af *ā*: enligt denna skulle — som nämndt — jämte *a*-stammen *fraiu̯a* ha funnits en *es-*, *os*-stam, **fraiu̯az *fraiu̯iz*, från hvars senare form *ǽ* förskrefve sig. Det bör dock observeras, att en sådan *s*-stam ingenstädes är belagd: got. *fraiw* är en ren *a*-stam (: dat. *fraiwa*).

8. För att förklara *ǽ* < *ā* i fvn. *snǽr* är man nödsakad till det antagandet, att *snǽr* liksom *sǽr* ursprungligen varit *i*-stam: detta står emellertid i direkt strid med förhållandet i öfriga germanska språk. Fht. *snêo* är *wa*-stam och intet tyder på att ordet förr varit *i*-stam, Braune Ahd. Gr.[2] 204. I ags. är e n d a s t *snā(w)* påträffadt: något *snǽ(w)* (jfr ags. *sǽ(w)* = fvn. *sǽr*) finnes icke. Man har alltså rätt att antaga, att fvn. *snǽr* också är en ursprunglig *wa*-stam. Att *a*-stams-böjningen hos detta ord är ieur., bevisas af de identiska lit. *snẽgas*, fksl. *snĕgŭ* (skt. *snêha-* 'öl, fett, glanz') 'snö', jfr Uhlenbeck Got. Etym. s. *snaiws*. Men är *snǽr* en *wa*-stam, så är *ǽ*, som genomgår hela flexionen, oförklarligt under antagande, att utvecklingen varit **snaiu̯aR* > **snāu̯aR*. Ty ett antagande, att det genom hela paradigmat gående *ǽ* skulle förskrifva sig från nom. **snāu̯R* > *snāR* > **snǽR* genom *R*-omljud, saknar stöd i analoga exempel: smnord **skōR* > **skøR* (jfr *mǽr* 'flicka' < **māR*) har ej vållat ett paradigm. **skør, *skøs, *skø* utan har — som man med rätta kan vänta: jfr *maðr*'s ombildning till *mannr* efter alla kasus med stamformen *mann-* — själf ombildats till *skór*.

Man är följaktligen nödsakad att ur grundformen *snaiu̯aR* förklara *snǽr* utan antagande af ett mellanstadium **snāu̯aR*.

9. *mǽr* (*miór*) 'tynd, smækker, smal' anför Noreen Aisl. Gr.[2] § 57, 3 som exempel på öfvergången *ai* > *ā* före *u̯*. Han menar alltså att *mǽr* återgår på en urn. grundform **maiu̯i-*. Men han anför icke något ord från någon annan germansk dialekt, som bevisar denna grundforms existens, och öfver hufvud taget har jag icke inom den språkvetenskapliga litteraturen fun-

nit någon utredning af ordets historia, lika litet som jag kunnat finna något utomnordiskt ord, som förutsätter det nyssnämnda **maiu̯i-*. Och dock har redan Ihre i sitt Glossarium sviogothicum uttalat en förmodan, som jag tror träffar det riktiga. Han sammanställer *mǽr* förslagsvis med ags. *mearu, mæru, myru* 'tender, soft' Bosworth-Toller Ags. Dict., fht. *mar(a)wi* (äfven *muruwi*), *maro* 'zart, mürbe'. Detta adjektiv är ursprungligen en *u*-stam, se Kluge Stambildungsl.[2] § 182: den urg. grundformen var altså m. **maru-z* f. **marwi-* och genom utjämning **marwuz *marwi-*, jfr got. *manwus* 'bereit'. Nu har Noreen Ark. f. Nord. Fil. VI, 303 ff. och Nord. Sprachen[2] § 85, 4, b i Pauls Grundriss uppvisat att *r* under vissa omständigheter (»sporadiskt») bortfaller i förbindelsen *ru̯* t. ex. fsv. *þōlver,* äldre *þōolfr* < **þōru̯olfR,* fvn. *haustr* < **haru̯ustR* < **harƀustR* (om *ƀ* > *u̯* före *u* Noreen ibid. § 85, 8) jfr ags. *hærfest, naumr* < **naru̯umR* (fsa. *naru,* ags. *nearu*) m. fl. Äfven om flere som exempel på den nämda ljudlagens verkan anförda ord kunna tolkas annorlunda, så t. ex. *naumr* Persson Uppsalastud., s. 192 not 1 och Kluge Stambild.[2] § 184 (: got. *nau-þs*), så äro andra som t. ex. *haustr* fullt bevisande. Man synes dock böra med hänsyn till former som *hǫrr* (< urn. **haru̯ar*) etc., *smyrþa* < **smiru̯iðo* etc. närmare begränsa ljudlagen så, att i förbindelsen *-ru̯u(-) r* bortfaller, naturligtvis med förlängning af den *r* föregående vokalen, jfr Noreen Nord. Spr.[2] § 46 b. För att återkomma till det ofvan ansatta urn. **māru̯uR,* bör detta i de former, där *ru̯* stod före *u,* och detta gjorde det sannolikt åtminstone i nom. o. acc. mask. och neutr. sg., jfr Kluge Stambild.[2] § 179, ljudlagsenligt utveckla sig till **māu̯uR* etc. Nu veta vi, att *u*-stammarne i flera kasusändelser hade ett *i,* som följaktligen verkar *i*-omljud. Så erhålles en sedermera förallmänligad stamform *mǣu̯-*, som på sätt, som jag nedan skall visa, återfinnes förutom i *mǽr* jämväl i *mjór* och *mjár*. — *mǽr* kan alltså icke tagas till intägt för den postulerade utvecklingen *ai* > *ā*.

I det föregående har jag granskat de ord, som anförts till bevis för öfvergången *ai̯* > *ā* före *u̯*. Det torde därvid ha lyckats mig att visa, att intet af de fall, där *ā* anses ha kvarstått oförändradt, är beviskraftigt. Vidare torde af denna undersökning

ha framgått, att af de fall, där *ā* senare skall genom omljud ha förändrats till *ǣ*, kunna fem, näml. *ǽ* etc., *sǽr, hrǽ, lǽwirke* och (?)*hlǽ* vara riktigt förklarade på den grund att de äro gamla *i-* eller *s*-stammar; för två, *slǽr* och *frǽ,* är den framställda förklaringens möjlighet icke att förneka, äfven om dess sannolikhet är mycket ringa; ett fall, *snǽr,* kan som gammal (ieur.) *o*-stam icke förklaras ur en grundform med *ā* (< *ai*); det sista fallet, *mǽr,* hör icke hit, då dess *ā* (*ǽ*) icke återgår på urn. *ai.* Men om sju exempel med mindre eller större svårighet kunna förklaras med antagandet att *ai̯* > *ā* före *u̯,* är det därmed icke afgjordt att de böra så förklaras. I detta fall ger det faktum, att något bevaradt *ā* icke är påvisbart, kombineradt med ett annat faktum, att *snǽr* icke kan återföras på **snāu̯aR,* utslaget. Och dessa båda fakta bevisa, att urn. *ai* icke öfvergått till *ā* före *u̯.*

Enligt Aisl. Gr.[2] § 57 a. 2 skall *aiu̯* under vissa — då ännu okända — omständigheter bevaras och sedermera utvecklas till *æiƀ* (i anteson. ställning) eller med bortfall af *u̯* till *øy, ey.* I Aschw. Gr. § 80, 3 och a. 2 anser Noreen sig kunna närmare bestämma villkoren för fonemet *aiu̯*'s olika behandling. Han uppställer nämligen här den regeln, att *ai* > *ā* före heterosyllabiskt *u̯* men däremot bevaras före ett *u̯,* som hör till samma stafvelse, och där öfver *æi* utvecklas till *øy.* Jag har ofvan granskat de fall, där *ai* anses ha öfvergått till *ā;* jag vill här nedan något närmare skärskåda de ord, som ansetts eller kunna anses bevisa utvecklingen *aiu̯* > *øy* och *æiƀ* (isl. *eif*). Vi skola finna att, äfven om ej alla anförda fall på denna senare utveckling äro beviskraftiga, likväl flere fall af *øy* äro otvifvelaktiga.

1. Som exempel på *æiƀ* har anförts ett enda fall: isl. *hreifi* i Cod reg. af den poetiska Eddan, Helgakv. Hund. II, 25. Bugge anser å anf. st. *hreifi* som felskrifning för *hręfi* och anför liknande fel. Med honom instämmer Finnur Jónsson Ark. IX, 372, som lämnar ytterligare litteraturanvisningar. Vígfússon har f. ö. velat förstå ordet som *reifi* 'glädje'.

2. Fisl. *hreyr* enl. Noreen (Uppsalastud. s. 221) < urn. **hraiu̯iR.* Bugge har redan i Norrøn Fornkv. s. 243 not gifvit

den rätta förklaringen: *hreyr* är skrifning för *hrør* < urn. **hruRa*: ags. *hréosan* 'falla'; skrifningen *ey* för *ø* är spec. i cod. reg. icke sällsynt, Bugge ibid. s. IX. Jfr nu ock Bugge hos Fritzner[2] III 1102 (Fritzner[2] har orätt *hrǿr*) och PBB XXIV, 428.

3. Fno. *øyman* n. 'Ensomhed, lang Afstand fra andre Mennesker' träffas i Cod. Tunsberg. c:a 3 ggr. Eljest heter ordet i fno. *æinman,* så i cod. A af Borgarthings æ. Kristenr. NGL I, 339 ff. Äfven alltid fno. o. isl. *æinmane, æinmana* adj. 'ensam'. Noreen, Urg. Lautlehre s. 159 f. härleder *øy-* i *øyman* ur urn. **aiu̯a-* = gr. οἶϝος 'ensam'. Denna förklaring skulle vara synnerligen tilltalande, om **aiu̯a-* f. ö. vore kändt från något germanskt språk. Nu synes den mig allt för djärf, i synnerhet som *øyman* uppträder väl isoleradt och sent. En mot det förmodade *aiu̯a-* svarande form möter i keltiska (Stokes hos Fick Wb.[4] II, 3), zend och fornpersiska. Sannolikt ha vi därför i cod. Tunsb.'s *øyman* att göra med en folketymologisk omstöpning af det äldre och allmänt fvn. *æinman.* Ordet förekommer i Borgarthings ældre Kristenret (i fotolitogr. Gjengivelse) i följande sammanhang. S. 2: Nu ef maðr býr i ðýmane fra adr*um* mo*nnu*m *ok* uerdar ſua brado*m* boret. at eigi ma kono koma vid sengfor kono. etc.; s. 4: Ef m*ad*r uerdar stadar i ðymane *ok* *er* han daguillar etc. Jag förmodar, att *æinman* genom assimilation gifvit *æi(m)man,* jfr nno. dial. *eimæle* = fno. *æinmæle* och att, då *æi-* icke mer associerades med *æin,* ordet förbundits med det till betydelsen öfverensstämmande *eyðı, eyðıland, eyðımǫrk,* möjligen också med *eymð* f. 'hjælpeløs Stilling': *eyma* 'gjøre, ussel, elendig'.

4. Y. fsv. *snø* förekommer på följande ställen: i Didr. 272 1 g., eljest i samma skrift *snyø* (felskrifvet *snøy* 1 g.) och *sniø* ofta; i den i början af 1500-talet skrifna handskriften till Läkeb. VII 2 ggr; *snøde* (pret. af *sniøa*) 1 g. i RK 2:4268, se Söderwall s. *snior.* Växlingen *sniø* ∾ *snø* i Didr. visar oss, att det här är fråga om en ortografisk olikhet, ej en språkhistorisk. Tydligtvis har redan vid slutet af 1400-talet *-ni̯-* åtminstone i vissa trakter öfvergått till mer eller mindre starkt muljeradt *n,* som gjort skrifvarne villrådige, om de skulle teckna *n* eller

ammalt ... betsamma ... uppenbarligen ... förhållandet ...ed

... som träffas en ... K ... ... test ...
... ... gutn. ... ...
tedan!

... kommer ... till fall, där ett namn ... — ... som
indisputabelt eller ... med ... sannolikhet — är ... uttagaren ... ett
...

... ... tidi ... an ... taringen ... tas ... annat
att ... Noreen och Kock ... ... namngen ... ett ...
... detta ... nu vara stammen ... et ... stam
eller ... ett ... ... dess tillvaro ... ...
... sannolik ... ... nämnda ... anse att ... ...
genom ... ... an har ... ... att ... att detta ...
... kall innehålla ... ... formen. ...
... till utvecklingen ... ... att ... med ...
uppställda ... ... vilken form ...
föreligger ... adv ... ... negationen
och med dubbel negation ... ... användbara ...
gen ... uppenbarligen ... att antaga att ...
... framför ... ... framför ... ... detta anta-
gande ... förutsättning ...
... ... uppträ-
dande följande paradigm ... ...

... ...

... ...

... ...

... ...

Genom ... ...
... ... vilken ... ... iakttagen ... kunnat
...

... ... Noreen ...
... gutn ... ...
... ... detta sam-
manhang ... ...
... gutn ... ...

De anförda *snoy* och *sloy(gur)* förekomma ej blott på Fårön (Noreen Sv. Lm. I och Säve Cod. Ups. R. 630) utan äro — såvidt jag af Klintbergs (Sv. Lm. VI) och bröderna Säves (Gutn. Saml. i Universitetsbiblioteket i Uppsala) upplysningar kunnat finna — allenahärskande öfver hela Gotland. *froy* känner jag af Säves handskrift Cod. Ups. R. 626 samt genom vänligt meddelande af lektor Klintberg. Det nygutn. *oy (åy)* återger i regeln fgutn. *oy* (< samnord. *øy*). Det ligger därför närmast till hands att för de ngutn. formerna förutsätta fgutn. **snoyr*, **sloyr*, **froy*. Två andra utvägar till förklaring af de ngutn. formerna kan man a priori vara benägen att tillgripa, nämligen

a) lån från danskan eller fastlandssvenskan,

b) progressivt *i̥*-omljud i ställningen efter konsonant på *ō*, hvarvid det sålunda möjligen uppkomna *ø̄* senare öfvergått till *oy*.

Hvad utvägen a) beträffar, är det visserligen sant, att man för nygutniskan måste i icke få fall antaga påverkan från grannspråken, se t. ex. Noreen Sv. Lm. I, 292 ff. passim; det är vidare sant att i några isolerade och inom begränsade områden uppträdande ord *oy* synes — mot hvad eljest är vanligt — uppträda som substitut för svenskans och danskans *ø̄*, så t. ex. ngutn. *soyva* — sv. *söfva* (det fg. *sȳva* skulle ha gett ngutn. *söyva*) Noreen s. 340, ngutn. *royra* — sv. *röra* Carl Säve Gotländsk Ordbok Cod. Ups. R 628 s. 212, *royrning* 'rörning (af hö)' C. Säve Cod. Ups. 630 (Fårömålsord uppteckn. 1854) s. 177, *royrenes* 'rörlig', *royrsambur* 'id' ibid. s. 56 (därjämte förekommer *röyra* (< fg. *rȳra*) ibid. s. 146), *groynsvärd* 'grönggräs' — nda. *Grønsvær*, nsv. dial. *grönsvär* C. Säve Gotl. ordb. (i Gutn. Saml.) Men två omständigheter synas mig afgjordt förhindra oss att förklara *snoy, sloy(gur), froy* som lån. För det första tillhöra åtminstone *snoy* och *sloy(gur)* icke den kategori af ord som genom handel och samfärdsel pläga införas. Det råder härutinnan en bestämd motsats mellan dessa ord och t. ex. ngtn. *smyr*, som eg. är lånord från riksspråkets *smör* och hvilket under 1700-talet ersatt det af Neogard anförda *smer* < fg. *smier* Noreen Sv. Lm. I, 327. Vidare bör man observera, att det endast är i några enstaka och tills vidare oförklarade fall — nästan samtliga ofvan uppräknade — som ngutn. *oy (åy, åi)* står som

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

omöjligt att afgöra, huruvida grundformen är *frøy* l. *frió*. Den senare meningen är den gamla (Rietz Ordb. s. 164) och har senare vunnit en försvarare i prof. Kock Ark V, 380 not, och VI, 43. Kock menar, att *-i̯ō-* > *ø̄* förlitterärt på grund af det föregående postkonsonantiska *r*. Denna öfvergång vore parallell med *iū* > *ȳ* i samma ställning t. ex. **friūsa* > *frȳsa*. Och det är väl trots Noreens invändning Aschw. Gr. § 122 a. 3 sannolikt att man på detta sätt bör med Kock förklara fsv. *fræls* < *friæls* (belägg hos Noreen Aschw. Gr. § 93, 2) < **friāls* = fvn. *friāls*. På samma sätt förklaras ock osöktast fsv. *þrǣtighi* < **þri̯ātighi* = fvn. *þriátigi*, jfr Kock Sv. Lm. XI: 3, 22. Med Kock öfverensstämma också angående *frø* < **friō* Torp och Falk Dansk-norskens Lydhistorie s. 136 o. 247 och Kristensen Ark. XVII, s. 88. I samtliga de anförda **snøyr*, **sløyr*, **frøy* kunna formerna med diftong förklaras ur ställning framför *u*, de med *ǣ* (*snǽr*, *slǽr*, *frǽ*) ur ställning före *u̯* (*w*).

10. Fsv. *sø-* förekommer i lokalnamnet *Søhundari* i ett bref af 1291 Sv. Dipl. 2, 118. Af detta originalbref finnas tvenne exemplar i Riksarkivet och båda ha — efter vänligt meddelande af lic. Ernst Lidblom — klart och säkert *sø-*. Då samma ort i senare bref (1310?) kallas *Sæhundære* ib. 610, III, 149 (1314), 272 (1316) (ännu senare *Siohundari*, *Siøhundare*, nu *Siuhundra* Styffe Skandinavien under unionstiden s. 299), kunde man vara benägen att antaga att man här hade att göra med en skrifning *ø* för *æ* eller en ljudlagsenlig öfvergång af *ø* > *æ*, som möter i den från södra delen af Upland härstammande Engsöcodex af Uplandslagen, hvilken varit okänd för Schlyter vid hans utgåfva af denna lag och som inom kort kommer att utgifvas i Svenska Fornskriftsällskapets Samlingar. Men ett sådant antagande motsäges däraf, att andra vid samma tid i södra Uppland utställda pergamentbref visa sig noga skilja mellan *æ* ock *ø*; så t. ex. läses i ett i Upsala utfärdadt bref af 1298 S. D. II, 257: *sæbẏ, væstra aros, strengenæs* vid sidan af *øffrogræn*, *køpmannus*. Dessutom vinner *sø-* en viss bekräftelse af det från samma trakt (Skånella) hämtade runsv. **subiarn** = *søbiarn* (jfr **Sæbiarn**) Liliegren n:o 482, Bautil 1133. Efter dem återges inskriften af Uplands Fornminnesfören. Tidskrift II, 24,

af samma mening som Noreen, att jag anser, att en monoftongisering af *ai̯* i urn. förb. *ai̯u̯* under vissa förhållanden inträdt. Men resultatet af denna monoftongisering är icke *ā* utan *ǣ*, *ai̯* har alltså först blifvit *æi̯* och detta i sin tur *ǣ*. Vidare framgår det af det föregående att villkoret för monoftongiseringen var det, att *æi* kom att stå framför ett i litterär tid bevaradt *u̯* (= *w*, *v*). Om däremot urn. förbindelsen *ai̯u̯* i samnord. tid kom att stå i slutljud eller före konsonant, skulle *u̯* > *u*, se s. 3 ff., och förb. *æi̯u* gick så vid *u*'ets bortfall öfver till *øy*.

Under det att det senare fallet torde vara tillräckligt belyst, skall jag ytterligare tillägga några ord om *ai̯u̯* > *æi̯u̯* > *ǣu̯*.

Positivt bevisande för denna öfvergång äro:

1. *snǽr* < urn. **snaiu̯aR*, se ofvan s. 20.

2. Fvn. *wǽ* subst. förekommer i Fgsk. 193 i uttrycket »vesöl erum vér ock væ er oss fyrir». Under formen *ve* (skrifning — såsom ofta — för *vǽ*) möter ordet äfven i Stjórn 39^{21}: »Eva þýðist upp á várt mál eymd eðr ve». Fritzner[2] öfversätter 'Elendighed' men förser denna öfvers. med ett frågetecken, hvilket man emellertid tryggt kan stryka. Ordets genus kan i nordiska språk ej bestämmas. Förmodligen är *vǽ* identiskt med fsa., fht., mht. *wê* (gen. *wêwes*) st. n. 'Wehe, Schmertz, Leid': urn. **u̯aiu̯a*. *vê* är en sidoform till fht. *wêwo*, ags. *wâwa* etc. sv. m. Som jag ofvan s. 9 ff. visat, böra dessa ord skiljas från fvn. etc. *vá* f. Troligen är det finska lånordet *vaiva* identiskt med den ofvan ansatta urn. grundformen **u̯aiu̯a*[1]. Möjligtvis kunde dock *wǽ* ha varit en gammal *s*-stam, hvarför det icke är i lika hög grad bevisande som *snǽr*.

3. Fvn. *lǽ* (dat. *lǽvi*) n. 'Skade, Ødelæggelse' Fr.[2] sammanställer jag med fht., mht. *lêwes, lês* 'ach, leider', ags. *lā* 'id'. Kluge har Et. Wb. s. *leiden* fört de båda sistnämnda orden samman och deriverar dem från ett urg. subst. **laiwa-*, hvilket ännu

---

[1] Det *ve-* som ingår i ***vesæll, vesall, veill (< ve-heill)*** är förmodligen en svagtonighetsform af ***vǽ,*** uppkommen därigenom att de nämnda komposita haft hufvudtonen på senare sammansättningsleden.

Det först i yngre fvn. (Barlam, Riddara s., Karlam., Stiorn, Alex., Didr. etc.) uppträdande ***vei*** i uttryck som »vei (er) oss» etc. kan möjligen vara = got. ***wái*** hvarom Uhlenbeck Got. Etym. s. v. Kanske är det dock snarare — och härför talar dess sena uppträdande — lån från mlt. ***wê*** med i lånord vanlig substituering af ***ei*** för lågt ***ê*** t. ex. ***greifi*** från lt. ***grēve***.

1. att *sǽr, snǽr* 'snö', *slǽr* 'slö' o. s. v. äro de äldsta litterära formerna; visserligen äro icke ens dessa de ljudlagsenliga descendenterna af urn. **saiu̯iR, *snaiu̯aR, *slaiu̯aR,* ty de borde heta **søyR, *snoyR, *sloyR,* utan uppkomma genom utjämning inom paradigmat **soyR* g. *sǽu̯aR* o. s. v.

2. att *siór, snióſr, slióṙ* äro kontraktionsresultatet af ett i senare (dock förhandskriftlig) tid från de kasus, där *u̯* bevarats, *(sǽu̯ar, snǽu̯i)* nybildadt *sǽu̯R, snǽu̯R, slǽu̯R.*

3. att *siár, sniár, sliár* äro dialektiska, dock vidt spridda former, uppkomna genom en urspårning inom flexionssystemen *siór sióvar, slióṙ, slióvan* förorsakad af de parallella flexionssystemen *mór* pl. *mávar, hór* 'hög' ack. *hávan:* så bildades först *siávar, sliávan* sedan genom analogi *siár, sliár* o. s. v.

Innan jag framlägger bevisen för dessa satser, skall jag något dröja vid den behandling, denna fråga hittills fått.

Åsikten att *ió* i de ofvan nämnda och med dem likställiga ord uppkommit genom kontraktion af *ǽv* (d. v. s. *ǽu̯*) är i självfva verket icke ny: den är t. o. m. den äldsta mening, som — så vidt jag kunnat finna — publicerats angående detta spörsmål. Jag syftar på Holzmann, Altdeutsche Gram. I, 1, 101, som emellertid lämnar sin mening utan närmare motivering.

Samma mening har också framställts af Falk Ark. III, 293. Enligt honom var den ursprungliga böjningen hos *sǽr* och likställiga:

Sg. n. *siór* < **sǽwr, sǽor*
g. *sǽwar*
d. *sǽwi*
a. *sió* < **sǽw, sǽo*
pl. n. *sǽwar* o. s. v.

Falk, liksom Holzmann, synes emellertid vara af den åsikten, att **sǽwr* är den form, som direkt uppstod ur urn. **saiwiR,* icke senare genom analogi uppkommen. Men former som *mǽr* 'flicka', *snýr* 'snöar' (< **sníuR* < **sníu̯iR*) ge ogensägligt vid handen att *u̯* i sådan ställning måste i samnord. tid bortfalla, jfr Pauls teori nedan. Vidare upplyser Falk i sin korta framställ-

§ 259[1]. Och det är i hög grad otroligt, att från dat. pl. *sióm* ensamt diftongen *ió* skulle ha spridt sig genom hela paradigmat icke blott i pluralis utan äfven i singularis, något som för öfrigt är omöjligt i sådana fall, där pluralis saknas eller sällan kommer till användning.

Ett annat förslag har Noreen PBB VII 436 ff. Enligt honom skulle sidoformerna *snǽr, snjór, sniár* vara att förklara ur ett paradigm med icke blott accentväxling utan äfven afljud i stammen. Detta paradigm skulle te sig sålunda:

		Äldre	Yngre
Sg.	n.	**snaivaR*	*snǽr*
	g.	**snivès*	*snjós*
	d.	**snivẽ*	**snivi, snǽvi, snjóvi* m. m.
	a.	**snaiva*	*snǽ*
Pl.	n.	**snaivōR*	*snǽvar*
	g.	**snivõ*	**snjá, snjáva*
	d.	**snivòm*	**snjóm, snjóvum*
	a.	**snaivan*	*snǽva*

Ur detta paradigm har *snjór* framgått från g. sg. och *snjár* från g. pl. På samma sätt söker Noreen tolka *sǽr siór siár, slǽr sliór sliár* etc. Bland talrika invändningar, hvartill denna framställning inbjuder, skall jag endast framhålla en af mera allmän, men som jag tror fördenskull icke mindre afgörande art. Denna invändning gäller antagandet af afljud inom ett tematiskt paradigmas rot. Ett sådant afljud synes icke ens ha i ieur. tid förekommit. Man skulle visserligen möjligtvis kunna tänka sig att vid sidan af hvarandra stående rotformer med olika afljud senare grupperat sig till ett paradigm, där de starkare afljudsformerna regelbundet återkomma i vissa kasus och de svagare i vissa andra. Denna som mig synes synnerligen aflägsna möjlighet bör dock styrkas med bevis. Sådana hafva icke anförts, och emot denna tanke talar på det bestämdaste den omständigheten, att i samtliga utomnordiska germanska fornspråk de mot *snǽr, sǽr* o. s. v. svarande orden genomgående sakna ett sådant afljud.

---

[1] I något senare tid (älst i fno.) möta former som sg. g. *sióar,* sg. ack. *mióan,* men dessa ha icke betydelse för det ofvan förda räsonnemanget; formerna *siár* och *siór* äro äldre än detta aflägsnande af *v*.

Under de senare åren har så vidt mig är bekant icke något mera ingående försök gjorts till de afhandlade formernas enhetliga förklaring. Noreen Aisl. Gr.[2] § 57 härleder *snǽr, sǽr* < **snaiu̯iR, *saiu̯iR* och § 72, 2 förklarar han nom.-formen *siór. snjór* såsom uppkommen ur **siău̯R, *sniău̯R* genom *w*-omljud (jfr gen. *siáfar, sniáfar*). Han lämnar dock osagdt, huru stamformen *sǽu̯-, snǽu̯-* etc. bör förbindas med *siău̯-, sniău̯-* etc.; jfr Altschwed. Gr § 69, 2.

Kock har Indog. Forsch. V 155 not. 2 framhållit ovissheten i Noreens förklaring af *siór* < *siău̯R* genom *w*-omljud — i Aschw. Gr. l. c. håller Noreen denna blott för »wahrscheinlich». Tvekande framställer Kock den förmodan, att i *sniár* etc. skulle föreligga en sorts brytning af *ē* > *iā*, där *ē* uppkommit ur äldre *ai* (**snaiu̯aR*), när fortis föll på ultima (ieur. **snoigʷhós*). Emot detta förslag tala emellertid flere viktiga saker. Det är — till att börja med — icke uppvisadt något fall, då i germ. språk ett i roten stående *ai̯* öfvergår till *ē* på grund af suffixbetoning. För slutljudande *-ai* är visserligen denna öfvergång säker: som exempel kan anföras dat. sg. af *a*-stammarne; men säkerligen har *ai* här förenklats till *ē* först långt efter det ieur. **snoigʷhós*, urg. **snaiu̯ás* redan fått den samgerm. recessiva accenten **snaiu̯as*. I hvarje fall är en stamform *snē-, sē-* o. s. v. ingenstädes belagd i gammal tid. Vidare är det eljest alltid kort *e* som drabbas af brytning, icke långt. Slutligen bör det framhållas att *sniár* är en jämförelsevis ung form. Den ursprungliga och — såsom jag nedan skall visa — ännu i de äldsta handskriftliga källorna bevarade flexionen var:

Sg. n. *siór*
g. *sǽvar*
d. *sió*
a. *sió* etc.

Material.

Nedan kommer att lämnas en samling ord, som förete den för *sǽr siór siár* karakteristiska växlingen i stamvokalism. Samlingen, som ej afser fullständighet, kommer att omfatta de mera allmänna fallen. Under de särskilda ordrubrikerna grupperas de belagda formerna efter den stamform de uppvisa.

I.

Fvn. *frǽ, frió* 'frö'.

1. Stamf. *frǣu̯-* träffas i:

fvn. poesi, se exkurs 1 s. 55. I hvarje fall förutsättes en sådan form af rim som *frǽ* ∾ *ǽvi:* detta och likartade rim visa en ursprungl. n. *frǣu̯*, uppkommen genom analogiskt öfverförande af *u̯* från t. ex. d. *frǣu̯e*, g. pl. *frǽu̯a*, där *u̯* ännu i litterär fvn. tid ljudlagsenligt bevaras. Detta *frǣu̯* senare > **frǣu* > **freō* > *frió*, se nedan!

2. *frǣ-* träffas i:

fisl. *frǽ*, äfven skrifvet *frę́*, *fręֽ* Rimbeg. (Larsson Ordförr. s. 97), *fre* Physiol. I.

nisl. *fræ* Vigf.

fno. *fræ* Fritzner[2].

nno. *frǣ* Aasen; äfven *frē* se strax nedan!

Från denna stamform utgår på ett eller annat sätt nno. *frē* (Bugge Sv. Lm. IV: 2, 54 n. 3); hit hör vidare

nsv. dial. (Norrl.) *fre* (< smnord. *frǣ*, jfr Åström Sv. Lm. VI, 6, 72 o. 53); äfven från äldre tid (c:a 1750) äro från dessa trakter formerna *frä, free* bekanta enl. Åström. Rietz anför från Västerbotten, Helsingland (?) och Ångermanland *fre*. Den helsingska formen dock möjl. < *frø*. I nsv. dial. äga vi äfven en emot det ofvan anförda nno. *frē* svarande form näml. dalmål *frī*, *frē*, som i likhet med nno. *frē* närmast återgår på en grundform *frē* (Noreen Sv. Lm. IV: 2, 54; denna form kan antingen utgå från en fsv. pluralböjning n. **fræ* g. **frea* d. **frēum* a. *fræ*, bildad som *knæ knea kneum knæ*, eller ock möjligen förskrifva sig från öfvergångsformerna vid kontraktionen **frǣu* > **frēo* > *frió*.

nda. dial. (Mellersta Jylland) *fræ·*, *fre·* (· beteckn. stötton), Feilberg Jysk Ordb. I, 378.

3. *frø̄-*: denna samnordiska form synes förutsättas af

fno. *frœ* 1 g. OSH s. 75 = Cod. Delagardie 8 i Upsala Univers. Bibliotek. I handskriften är eljest vanlig och korrekt etymol. fördelning af *ø̄* och *ǣ*. Formen stödes af ett af Hægstad Upphavet til det norske Folkemaal s. 4 ur ett diplom från 1250 anfördt *frøkorn*. Om det fno. *frø̄* bevisar

Lexika (Fritzner, Vigfússon, Holdorsen o. s. v.) upptaga den dock icke. Teoretiskt är *friár* naturligtvis lika möjligt som *sliár* vid sidan af *slǽr, slíór.*

5. *frøy-* i
nno. *frøy* 'frugtbar'.

III. Fisl. *frǽvask* (pret. *frǽþask*) o. s. v.

1. Grundformen *frǣu̯-* i:
fisl. *frǽvask,* pres. *frǽvesk*
2. *frǣ-* i:
fisl. pret. *frǽþosk* se Larsson Ordförrådet s. v.
Anm. Fritzner och Vigfússon upptaga endast verbet *frǽvask (frǽvaþask).*
(3. *fri̯ō* i:
fvn. *frióva (að),* senare *frióa*
nno. *frøa seg*
etc.)
4. *frøy-*, urspr. ljudlagsenl. form i pret. **frai̯u̯iðō* > **fræi̯uðō* > **frøyða,* kan föreligga i:
nno. *frøyd* eg. ptc. 'befruktad' nsv. dial. *frøydkvist* (Nyland) 'ungt skott af tall'. Dessa ord kunna dock föras till nno. *Fraud* 'skum, fradga, frodighet', se Aasen.

IV. Fvn. *glǽr,* nno. *gliō* m. 'glöd, glans' o. s. v.

(1. Grundformen *glǣu̯-* i:
fvn. *Himinglǽva,* ett böljenamn hos skalder se Exkurs I nedan s. 57 f.; kanske hit också *glǽvir* m. 'hjälm' eg. 'glänsarc'.)
2. *glǣ* i:
fvn. *glǽr* m. 'haf' jfr *glǽheimr* 'vattenverld'.
(nisl. *glær* adj. 'lys, klar' Holdorsen, Vigfússon, jfr *glænýr* 'spritt ny').
3. *gli̯ō* i:
nno. *gljo* m. 'glöd' Ross;
(nno. *gljor* n. 'glänna' < **ʒlǣu̯iʀ*).
(4. *gli̯ā* i:
nisl. *gljár* adj. 'glinsende, funklende, straalende' Þorkelsson Suppl. III.)
Anm. Se f. ö. om urn. roten **ʒlāu̯-* Exkurs I nedan s. 57 f.

fda. *mio-* i *miohund,* ä. da. *mjø* 'smal' Kalkar Ordbog,
nda. *mø-* i *mønde* Kalkar, nu skrifvet *mynde* = fda. *miohund.*

4. *miā* återfinnes i:
fvn. *miár* (*miávan, miávir* o. s. v.) Fritzner, Vigfússon,
nno. dial. *mjaa(g)* = *mjog* Aasen Ordb. s. 501.

VII. Fvn. *skiór,* nno. dial. *sk(j)ær* f. 'skata'.

1. *skǣr* träffas i:
nno. dial. *skjær* f. Aasen s. 677,
nda. *skjære* f.,
nsv. dial. *skär* f. Rietz,
(Gotl.) *skärå* f. Rietz;

Anm. Från denna grundform utgå säkerligen också följande former, som närmast återgå på ett smnord. *skēr*: nno. dial. *skjēr* (i vestliga Norge), nsv. dial. (Dalarne) *stjīęr* (< *skēr* jfr elfdalsm. *frīę* < *frē* för *frǣ,* se ofvan under detta ord) Noreen Sv. Lm. IV: 2 s. v. samt slutligen det norrl. *fīr,* se t. ex. Åström Sv. Lm. VI, 6, 72. Som jag nedan skall visa har under en viss period i paradigmet växlat *skǣu̯r-* ∾ *skǣr-*; när nu *ǣu̯-* öfvergick från en fallande diftong till en sväfvande **skǣor* (**skeōr, *skiōr*) och än senare till en stigande *ski̯ōr,* har på vissa stadier i denna utveckling *ǣ* öfvergått till *ē* och *ī,* hvilka vokaler så införts i den i paradigmat växlande grundformen *skǣr-* i st. för *ǣ*; så ha vi fått resp. **skēr-* o. *skīr-*.

2. *ski̯ōr* träffas i:
fvn. *skiór* f. Fritzner etc.
nno. dial. *skjōr* f. Aasen s. 677,
fsv. *skiōr* (f. pl. *skiōrar*).
nsv. dial. (Österg., Smål.) *skjōr* vanl. med öfvergång till svag böjning *skjōra* f. Rietz s. 592.

Anm. Formellt nära besläktad med denna form är nno. dial. *skjur* (i Nordl. etc.) Aasen, nsv. dial. (Uppland o. Södertörn) *skjura* Rietz, där *iū* sannolikt utvecklat sig ur *iō* dialektiskt (härför talar den omständigheten, att ordet i estsvenskan heter i Wichterpol *skiúr,* i öfriga dial. *skiór* Freudenthal o. Vendell Ordb. s. 191 f.) eller i vissa ställ-

ningar; man kunde äfven tänka sig den möjligheten, att samnord. (analog.) *ǣu̯* dialektiskt utvecklat sig till *i̯ū*, något som är tänkbart därför, att öfvergången *ǣu̯* > *i̯ō* är sen. Jfr för *i̯ū* i *skjur(a)*, nno. dial. *sjū-* Ross, nsv. dial. **sjū* (i Elfdalen) se Noreen Sv. Lm. IV: 2 s. v., *Sju-* i *Sjuhundra*, äldre *Siohundari*. — Nno. *skjör*, *sk(j)ӯr* äro utvecklingar ur *skiōr*, jfr Aasen under *sjo!*[1]

---

[1] Ordets etymologi skall jag tillåta mig att här något dröja vid. Rietz tror att skatan *(skjör)* fått sitt namn af de långa stjärtpennorna, »som likna en sax»: fvn. *skǽri* 'sax'. Med denna förklaring är det omöjligt att förstå sidoformen *skjōr*. Och ur reel synpunkt måste invändas, att skatornas stjärt ingalunda liknar en sax som t. ex. svalornas: det är tvärtom de mellersta pennorna som äro de längsta. Eller tänker Rietz möjligen på en hopfäld ullsax eller skräddaresax?! Att dock skatans stjärt är särskildt anmärkningsvärd, men detta genom sin storlek, finna vi af hennes vetenskapliga namn, Pica caudata. Och jag har hört en zoolog, docenten L. Jägerskiöld, framställa den som mig synes synnerligen enkla och tilltalande förklaringen af namnet *skata*, att det sammanhänger med *skate* 'spets, lång, smal ända', och att fogeln fått detta namn af sin långa stjärt, liksom rockan (Raja), en fisk hvars bakkropp utlöper i ett långt svansliknande parti, af denna anledning utefter hela Norges kust kallas *skata*, se Aasen; annorlunda Hellquist Språkvetensk. Sällskapets i Upsala Förh. 1891—94 s. 1 f. Af en annan egendomlighet synes emellertid namnet *skiór*, *skǣr* härleda sig. Noreen Urg. Lautl. s. 31 o. 67 för *skiór*, *skǣr* till fht. *skēri*, *skēro* 'schnell, schier' (förmodl. < ieur. **skēiru-*) och det därmed »i rotvariation» stående fvn. *skýrr* (< **skeu̯ris*). Denna sammanställning faller därpå, att fsv. o. nsv. dial. *skiōr* icke kan förklaras ur en rot *skeu̯r-*, som borde gifvit *skiūr*. Dessutom synes adj. fht. *skēri*, fvn. *skírr*, *skǽrr* 'glänsande', äfven 'snabb' icke ge en betydelse, som innebär någon af de enligt folkåskådningen för skatan utmärkande egenskaperna. — Det fins ett nord. verb, som uppvisar samma växling af en rot *skiō-* : *skǣ-*, som vi ofvan funnit råda mellan grundformerna *skiōr* och *skǣr*: detta verb är nsv. dial. *skjova (skjua)* 'gå sakta' Rz s. 588 : fvn. *skǽva* (*að*) 'to stride' Vigf. ('bevæge sig fremad' Fr.[2]), nsv. dial. *skēiga* (< *skǽva* Noreen Sv. Lm. I, 319) 'haja till, skygga åt sidan'. *Skǽva* återgår på urg. **skēu̯i-*, såsom det motsvarande got. *skēwjan* 'ὁδὸν ποιεῖν, gå' visar. (Rietz uppger äfven ett fvn. *skjóa* 'ströfva omkring', som jag icke kan belägga). Verbet *skǽva*, **skiōa* synes ha en ursprunglig betydelse 'röra sig af och an, hit och dit' (Fritzners öfversättning är icke fullt korrekt; i hvarje fall bör »fremad» uteslutas). Af detta verb har i nordiska språk härledts ett annat namn på ett flygdjur näml. fsv. *natskæva* 'flädermus'. Ordet fins i nsv. dial., där som namn på nattblakkan, Caprimulgus europæus. Sammanställningen af vb. *skæva* med *natskæva* är gjord af Hellquist Ark. VII, 56. En god bekräftelse på sammanställningens riktighet ger nsv. dial. (Värend) *nattsjoa* 'flädermus' Rz. Utmärkande för flädermusen som för skatan är en egendomlig

VIII. Fvn. *slǽr, sliór* 'slö' o. s. v.

1. Grundformen *slǣu̯-* föreligger i:
fvn. (poesi) *slǽu̯r* se Exkurs I s. 57 f.; vidare före ändelser
börjande på *a* o. *i (e)* t. ex. *slǽvan, slǽvir;*

2. *slǣ-* i:
fvn. *slǽr, slǽ, slǽom* Fritzner och Vigfússon,
nno. dial. *slæ* (Voss) Ross s. 709

3. *sli̯ō-* i:
fvn. *slíór, slió, slióvan, sliófan,*
nisl. *sljór,*
nno. dial. *sljō* eller former som utvecklat sig därur såsom
sl(j)ø, slo, sjo, sly Aasen s. 705;
fsv. *sliōr, slyōr* samt därur *sliø, slø,* hvilket senare ej < **sløy-,*
se s. 23 f. ofvan, och
nsv. *slö,*
nsv. dial. *sliōg, sliø̄, slø̄* se Rietz s. 627.

4. *sliā-* i:
fvn. *sliár,*
nno. dial. *sljaa* Ross s. 709.

5. *sløy-,* som förhåller sig till *slǣ-* liksom *frøy* : *frǣ,* träffas i:
nsv. dial. (Gotl.) *sloy(gur)* m. fl. se ofvan s. 25 f.

---

flaxande och irrande flykt. Det är på dessa grunder, som jag för *skiór* dial. *skǣr* till verbet *skiōa, skǣva.* Något ovisst är, huru det stamslutande *r* skall förklaras. Jag förmodar, att vi här ha att göra med det germ. suffixet *-isi(ō), -izi(ō)* ∾ *-usi(ō), -uzi(ō),* hvilket — se Kluge Stambild.[2] § 85 — vanligen brukas till bildande af redskapsnamn: så t. ex. *aqizi* 'yxa' : gr. ἀξ-ίνη, ags. *byres* 'borr' : *borian* 'borra', fht. *slęngira, slangura* 'slunga' : urg. *slangwian-* 'slunga' o. a. Äfven har därmed bildats djurnamn : fsa. *brimiss(i)a,* me. *brimse* 'broms' till ieur. roten *bhrem-* 'brumma, surra', jfr skt. *bhramara* m. 'bi', se Kluge Et. Wb. s. v. Så har — tänker jag mig — till verbet urn. *skāwian-* bildats **skāu̯iRīR* f. eg. 'flaxare, flygare', hvilket gifvit ett samnord. n. **skǣu̯iRR.* g. **skǣRaR* (ljudlagsenl. **skøRaR*); genom utjämning och öfvergång till ren *ō*-stamsböjning ha vi å ena sidan fått *skǽr* g. *skǽrar,* i andra dialekter **skǣu̯R* g. **skǣu̯RaR* > senare *skiór* g. *skiórar.* — Till roten i got. *skēwian* hör äfven fvn. (poet.) *skǽr* g. *skǽs* 'häst' eg. 'gångare, springare', jfr fvn. (poet.) *skǽvoðr* (med *v* från obl. kusus *skǽvaðar, skǽvaði*), *skǽvaðr* 'häst', bildadt med det bekanta i nord. produktiva nom.-agentis-suffixet *-uðr, -aðr,* hvarom Falk PBB XIV 32.

IX. Fvn. *snǽr, sniór* m. 'snö' etc.

1. Grundformen *snǣu̯* träffas i:
fvn. komposita som *Snǽv-arr* nom. pr.)(*Sniófriðr* Norr. Fornkv. s. 264, 297, framför *a* och *i (e)* i flexionsändelser t. ex. *snǽvi*; belägg hos Vigfússon s. *snær*;

2. *snǣ-* i:
fvn. *snǽr, snǽ, snǽom,* (jfr att det i cod. Reg. Sæmunds Edda 3 g. heter *hrǫ̨om, hrǫvm* (= *hrǽom, hrǽum*) H. Hund. I 44, II 33, Gudr. II 42 men regelb. *hrę̨fi, hrævi*; dock bör anmärkas att i denna hskt jämväl yngre former förekomma t. ex. *slę̨vorom* Lokas. 22, 23, *miovom* Sinfj. (prosa), *slę̨vo* Fafn. 30; så ock i Physiologus II *hrę̨om* Larsson Ordf. s. 157), se Fritzner och Vigfússon.

? nda. dial. *snej·* Vensyssel; formen kan vara < *snæ* (jfr *fej·* < *fæ, trej·* < *træ*) men också < *snī* (jfr *bej·* 'bi' o. s. v.[1]).
Anm. Från *snǣ* utgår väl nda. *sne*. Allmänt har hittills antagits, att ordet i da. vore lån från plattyskan, mlt. *snê*, så Jessen Etym. dansk Ordb. s. v., Torp o. Falk Dansk-norskens Lydhistorie s. 136. Möjligheten häraf kan ju icke förnekas. Men det är att märka, att *sne* har en icke obetydlig utbredning i da.dial., och att vid sidan af *sne* står i andra dial. (Midtjylland [och Vensyssel?]) en form **snī* M. K., som ej kan förklaras ur plattyska *snê*. Formerna *snē, snī* kunna förhålla sig till *snǣ* = *skēr, skīr* : *skǣr*; angående detta förhållande se ofvan s. 39. Man kan äfven tänka sig en annan utväg till deras förklaring eller rättare två kombinerade utvägar: sg. *snǣ* har, om det i fda. liksom i fvn. och ngutn. haft pluralis, där hetat *snæar*, hvilket ljudlagsenl. > *snēar* (jfr nda. *lē* < fda. *læ(i)a*); ett på **snǣ* bildadt verb **snæa* (jfr fsv. *snioa*, nsv. *snøga* : *snio*, hvilket verb ersätter smnord. **snīu̯a*) bör likaledes ha gifvit *snē* vb., som i sin tur naturligen påverkat subst. **snæ* och ombildat detta till *snē*. Denna förklaring finner Marius Kristensen »ikke have ringe sansynlighed» och han anser själf, att dialektformen

[1] För dessa och flertalet nedan följande notiser angående danska former, specielt dialektformer står jag i tacksamhetsskuld till min vän cand. mag. Marius Kristensen i Askov, som äfven välvilligt tillåtits att rådfråga de ännu otryckta delarne af Feilbergs Ordbog. Jag signerar hans meddelanden M. K.

snī i äldre tid uppkommit genom påverkan af smnord. st. vb. *snīva, fvn. *snýia* (nybildn. från pres. *snýr*). — Äfven i skånska och blek. dial. träffas *sni, sniv* som möjl. dock < *sny* < *sniø* < *sniō* (Billing Sv. Lm. X: 2, 30).

Äfven i svenskan träffas kanske *sne*: Rietz uppger formen från Helsingland, men här har den säkerligen utvecklats ur *snø* (öfverg. *ø̄* > *ē* Hels. (Delsbo) Lundell Sv. Lm. I, 92 f.). Men äfven för fsv. uppger Söderwall ett *snee*. Detta förekommer 2 g. i ett i Åbo 1496 utfärdadt bref från Sten Sture m. fl. till ärkebiskop Jakob Ulfsson. Brefvet är affattadt på den tidens något daniserande kanslisvenska och företer självt åtskilliga danismer. Det är därför möjligt, att *snee* är danskt. Hvad om icke, är det att bedöma som *frē, skēr, snē* ofvan.

3. *sni̯ō-* möter i:
   fvn. *sniór* a. *snió* d. *sniófi* (f. äldre *snǽvi* med *io* analogice från *sniór* etc., jfr *ǽvi,* där det före vokal ljudlagsenliga *ǣu̯* kvarstår) etc.
   nisl. *snjór* g. *snjós* d. a. *snjó* pl. *snjóar* Carpenter Grundriss s. 27, jfr B. M. Olsen Germania XXVII 282 och Finnur Jónsson Literaturblatt für germ. und rom. Phil. 1881 n:o 2 s. 43.
   nno. *snjo(r), sno(r), snjø, snø* Aasen s. 721 *(snø < sniø̄ < sniō)*;
   fsv. *sniō(r), sn(i)ø snyo(r), snyø* Söderwall, jfr ofvan s. 23.
   nsv.: ä. nsv. *sn(i)ø,* y. nsv. *snö*;
   fda. *sniō* Saxo och Gesta Danorum s. 10; ä. da. *sniø* Gesta Danorum s. 11 o. *snø* i Næstved-fragmentet af G. Dan. (Sthm. kgl. bibl. K. 46) s. 22 b, allt enl. M. K.
   nda. dial. *snø* (nordvästra Jylland) < fda. *sniø* < *snio* M. K.
   Anm. Nno. dial. *snu-* förekommer enl. Ross s. 726 i *snuviit* 'snöhvit' (Smålen.); *snu* < *snju : *sniō* = *skjūra* : *skjōr* l. *sju* : *sjō,* se dessa ord.
4. *sni̯ā-* i:
   fvn. *sniár* g. *sniávar* a. *sniá* o. s. v.
   nisl. *sniár* i arkaiserande stil (skriftspråk) se F. Jónsson å ofvan anf. st.
   fgutn. *snia-* i run. **sniaval[ts]**, se Säve Gutn. Urk.
5. *snøy-,* som : *snǣ* = *frøy* : *frǽ,* i:
   nsv. dial. (Gotl.) *snoy (snåi),* se ofvan s. 24 f.

[illegible]

Verbet [illegible] [illegible] *[illegible]* = [illegible] *[illegible]* [illegible] *[illegible]* = [illegible] *[illegible]* [illegible] indiagsen [illegible] son [illegible] [illegible] sonantiserad [illegible] indiag [illegible] sida [illegible]

[illegible]

[illegible]

nisl. *sjór* g. *sjóar* l. *sjós* etc.;

nno. *sjō* och därur framgångna former *sjø̄, sjȳ, sȳ* Aasen o. Ross;

fsv. *siō(r)* g. *siō(a[r])* senare *siø*, nsv *sjö*;

nsv. dial. (estsv.) *siō* Freudenthal o. Vendell, ngutn. **siō* Noreen Fåröm. o. Klintberg Laumålets accent, eljest *siø* Rietz;

fda. *siō* Lund Ældste da. Ordf., ä. da. *s(i)ø̄* t. ex. Schlyter Skånel. Glossar > nda. *sø* se strax ofvan;

nda. dial. *sjø* (Angel, Bornholm), *sjøw* (Abenrå, Dybbøl, Vestslesv.), *sø·* (Ost- och Nord-Jylland och de flesta öarne) M. K.

Anm. 1. Från *si̯ō-* utgår nno. dial. *sju-* i »Gaardnavne i Vestfold» Ross, nsv. dial. *siu* (Dalarne) Rietz o. Noreen Sv. Lm. IV: 2 s. v., äfven *Sjuhundra,* härad i Uppland, äldre *Siohundari, siú* Wichterpal, *siugwêr* Storrågö = *sió* för öfrigt i Estland utom i en del komposita, där *siu-* förekommer som *siugang siukalv* o. s. v.; *siū* : *siō* = *skiūr(a)* : *skiōr(a), snū* : *sniō,* se dessa ord.

Anm. 2. I Rökstenens *siulunt* få vi däremot icke söka stamformen *si̯ō-* Bugge Rökstenen[1] s. 57 ff., Ark. VI, 241, Brate A T f. S X, 103, not. 11.

5. *si̯ā* i:

fvn. *siár, siávar* etc. Denna stamform möter redan i de äldsta isl. handskrifterna, så i Placitusdrápa sg. a. *sea* (= *siá*) Larsson Ordförr. s. 295;

nno. -*sjaa* i insjönamn t. ex. *Tindsjaa, Norrsjaa* Aasen och Ross;

fgutn. *sia* Schlyter;

nsv. dial. **siævar* (< *siāvar*) föreligger förmodl. i vesterbottn. ortnamnet *ſēvar* 'Sävar' Lindgren Sv. Lm. XII: 1 s. 63.

nda. dial. *sjå* (Angel, Fjolde : *ſå*), *sjåw* (Angel, Westslesv.) M. K.

Slutsatser.

Ofvan har visats, att den ljudlagsenliga utvecklingen af urn. **sai̯u̯iR*, **snai̯u̯aR*, **slai̯u̯aR* närmast varit **sæi̯uR*, **snæi̯uR*, **slæi̯uR* (tvåstafviga former se s. 3 ff.), hvilka sedermera då *u* bortföll[1])

[1] Att *u* här måste bortfalla och icke, som man ju kunde tänka sig för t. ex. en form som **frāu* (förutsatt af fno. *fræ*), kvarstod, bevisas af t. ex. pres. *snýr* (< *snīuR* < *snīu̯iR*) 'snöar' : **snīu̯a* (got. *sneiwan*), af *mýle* dat. sg. (< **mīulē* < *mīu̯ilē*) : *mīu̯ill,* genom analogi *mýll* 'boll' o. a.

fingo *u*- (s. k. *w*-)omljud : **søyr*, **snøyr*, **sløyr* på samma sätt och grund som t. ex. **væiku*, pret. af *víkua* utvecklade sig till *(v)øyk*. Dylika stamformer, innehållande -*øy*, finner man i ofvanstående materialsamling under I, II, III(?) VIII, IX och XI(?).

I paradigmet n. **sæiuR* g. **sæiuaR* och n. **slæiuR* ack. *slæiuan* skulle *i* i former af typen **slæiuan* och **sæiuaR* bortfalla ljudlagsenligt före *u* med förlängning af den föregående vokalen *æ* > *ǣ*, se s. 30. Att denna monoftongisering ännu skedde medan *u* i n. **sæiuR* stod kvar, synes bevisas af fno. *frǿ* se under I s. 35 ofvan. Att å andra sidan den ljudlag, som vållat förenklingen, lefde kvar lifskraftigt efter *u*-synkopen synes visas af *spió*, se s. 44 ofvan!

Inom de ytterst oregelbundna paradigmen

sg. n.	**søyR*	sg. n. m.	**sløyR*
g.	*sǣuaR*	g.	**sløys*
d.	*sǣue* l. **søy*	d.	*slǣ(u)um*
a.	**søy*	a.	*slǣuan*
pl. n.	*sǣuaR* (**sǣuiR*) etc.	pl. n.	*slǣueR* etc.

har af naturliga skäl utjämning inträdt, som i allmänhet utfallit till förmån för *ǣ* : alltså

sg. n.	*sǣR*	sg.	*slǣR*
g.	*sǣuaR*	a.	*slǣuan* etc.;

jfr t. ex. utjämningen i smnord. n. *gæstr* g. **gasts* d. **gast* a. *gæst* etc., där vi icke ens äga spår kvar af de oomljudda formerna, ehuru vi teoretiskt måste förutsätta dem.

Men nordiska ord, som senare uppvisa en växling *ǣ* : *iō*, förskrifva sig icke enbart från urn. stammar, som innehöllo fonemet -*aiu*-. Under materialsamlingens n:r IV, V, VI och VII ha anförts stammarne urn. *ʒlāui*-, *hlāui*-, (*māui*-) och *skāui(Ri)*-, som innehålla ett fonem *āu* hvilket genom *i*-omljud öfvergått till *ǣ(u)* och sålunda sammanfallit med de ofvan behandlade orden med urspr. *aiu*. Ursprungligen borde i paradigmat **mǣuR* acc. *mǣuan* nom., såsom Kock IF. V visat, få labialomljud på grund af *u*-s bortfall men ack. däremot behålla sitt *ǣ* oförändradt, därför att *u* här kvarstår. Genom utjämning erhölls emellertid äfven här *mǽr mǽuan*.

De sålunda uppkomna stammarne af typen *sǣ*-, *slǣ*-, *mǣ*- äro särskildt under fornvästnordiskans klassiska tid vanliga, och

i den ålderdomligaste litteraturen de nära nog ensamt anträffade (jämte de senare på dem bildade *sǣu̯-*, *slǣu̯-* o. s. v.). Det är af specielt intresse att framhålla, att våra handskrifter af 800-, 900- och 1000-talets skaldevisor nästan endast bjuda dessa former. Likaså har Cod. regius af den äldre Eddan i de poetiska partierna dem i vida öfvervägande antal, under det att de inflickade prosastyckena innehålla icke få yngre former (som *sió-*, *sjá-* o. d.). I fsv. möta de däremot endast (nära nog) i komposita som *Sætunum*, *Sæby* o. s. v. I enstaka fall har emellertid denna stamform bevarats ända till vår tid: så t. ex. i nno. dial. *fræ*, *læ*, *slæ*. —

Men jämte stammarne *sǣ-*, *slǣ-*, *mǣ-* funnos i gammal (förhandskriftlig) tid icke blott i ställningen framför vokaler (*a e i*) utan äfven i slutljud och före konsonant stamformerna *sǣu̯-*. *slǣu̯*, *mǣu̯-*. Detta söker jag påvisa i Exkurs I nedan, där jag återför skalderimmen *frǽ* ∾ *ǽu̯i* på en prototyp *frǽu̯* ∾ *ǽu̯i*. Jfr ock Exkurs II s. 60, af hvilket ställe framgår, att *ýr* 'båge' (< urn. **īu̯aR*) hos Sighvatr har flexionen n. **ívr* (= *íu̯r*) g. *ívs* (= *īu̯s*) d. **ívi* a. **ív*. Formerna *sǣu̯-*, *slǣu̯-*, *mǣu̯-* etc. kunna — detta framgår af den närmast föregående framställningen — naturligtvis icke vara ljudlagsenliga, utan *u̯* har i dem genom analogi öfverförts på den äldre stammen *sǣ-*, *slǣ-*, *mǣ-* från flexionskasus där *u̯* bevarats t. ex. g. *sǣu̯aR* ack. *slǣu̯an*, *mǣu̯an*. Alldeles samma företeelse — analogiskt öfverförande af *u̯* från kasus, där det ljudlagsenligt kvarstod — möter i t. ex. ags.: där är den urspr. böjningen af *snā* < urg. **snai̯u̯az* m. 'snö' och *sāwol* f. 'själ' var:

sg. n. *snā* *sāwol*
g. *snāwes* *sāle*
o. s. v.;

genom utjämning erhöllos sg. n. *snāw* och g. *sāwle*, Sievers Ags. Gr.[3] § 174, 3.

Med denna förklaring tyckes dock den bestående uppfattningen af behandlingen af *u̯* mellan vokaler komma i strid. I Aisl. Gr.[2] § 194 förlägger nämligen Noreen öfvergången *u̯* > *ƀ* (> *v*) till slutet af Vikingatiden för fall som *háfer* : *hór* 'hög', *ǽfe* 'lif' etc. Är denna mening riktig, så borde följaktligen redan på 900-talet *sǣu̯aR*, *slǣu̯an*, *mǣu̯an* ha gifvit **sǣƀaR*, **slǣƀan*,

**mæƀan* d. v. s. *sǽfar* o. s. v., och som följd häraf måste en eventuell utjämning ha gifvit **sǽfr*, **slǽfr*, **mǽfr*, hvilka måste förbli oförändrade likaväl som *rǽfr* o. d. blifvit det. I Exkursen II nedan har jag dock sökt påvisa, att denna tidiga datering af öfvergången *u̯* > *ƀ* ej äger tillräcklig grund. Säkerligen har *u̯* > *ƀ* åtminstone i inljud först på 1200-talet.

Om alltså t. ex. *sǽr* på 900- och 1000-talen kunnat ha och haft en böjning

sg. n. *sǣu̯r*
g. *sǣu̯ar*
d. *sǣu̯(e)*[1]
a. *sǣu̯*
pl. n. *sǣuar* o. s. v.,

så framställer sig den frågan: Huru ha dessa former ljudlagsenligt bort utveckla sig? Enligt min mening[2] så, att *ǣu̯* i slutljud och före konsonant öfvergått till en stigande diftong -*i̯ō*-. Detta antagande bestyrkes direkt af ordets böjning i den äldsta handskrift, där det något oftare förekommer, näml. Rímbegla, jfr ofvan s. 44 not. Här finna vi flexionen

sg. n. *siór*
g. *sǽvar*
d. *sió*
a. *sió*.

Att med andra fullt kongruenta exempel bevisa öfvergången *ǣu̯* > *iō* är på den grund omöjligt, att förbindelsen *ǣu̯* i slutljud och antekonsonantisk ställning städse är uppkommen genom analogibildning. Ty ljudlagsenligt måste ju *u̯* i dessa ställningar bortfalla, se ofvan s. 45 n. Någon gammal förbindelse *ǣu̯*, som undergått samma förändringar som den i *sǣu̯r*, *sǣu̯* etc. nybildade, har alltså icke funnits och icke kunnat finnas. Ett stöd vinner dock öfvergången *ǣu̯* > *i̯ō* i behandlingen af de likaledes genom nybildning framträdande långdiftongerna *ēu̯* och *īu̯*.

Diftongen *ēu̯* föreligger i fvn. (poet.) *iór* 'häst' och i fsv. *Iō*- i egennamn som *Ioar*, kändt från Uppland, Västml., Östergötland, Värmland, Södermanland o. s. v., och *Ioger* (run. **iokeʀ**), Lundgren Sv. Lm. X: 6, 135 f. Som bekant återgår *iō-r* på

[1] Som gammal *i*-stam bör ordet ursprungligen ha saknat ändelsen -*e* i dat.

[2] Denna mening har förut uttalats af Holzmann och Falk, se s. 31 ofvan!

ett urg. **ehu̯az*, jfr. got. *aihwa-* i *aihwa-tundi* eg. 'hästeggning; det hvarmed man drifver på hästen; törne': *tundnan* : fht. *zuntan* 'entzünden' (annorlunda tvekande Uhlenbeck Got. Etym. s. v.) och lat. *equus* o. s. v. Att förklara *iō-* från dat. pl. **ēom* > *iόm* är en utväg, som man af flere skäl bör undvika. Ursprungligen har efter synkopen af obetonade ändelsevokaler och bortfallet af *h* i in- och slutljud dat. sg. haft formen **ēu̯e* och pl. n. **ēu̯aR*, g. **ēu̯a*, a. **ēu̯a*[1]. Från dessa kasus har nybildats sg. n. **ēu̯R*, g. **ēu̯s*, a. **ēu̯*, hvilka så gifvit *iór*, *iós*, *ió*. — Vidare torde *ēu̯* ligga till grund för fvn. n. a. pl. *trió* (< **trēu̯* med *u̯* analogice från gen. **treu̯a* t. ex.) = (?) nsv. dial. *try* 'Lonicera Xylosteum'.

Diftongen *īu̯* ser jag i fvn. *hiú* n. 'en af de til Husbondens Familje eller Husstand hørende Personer'. Urg. **hīu̯a-*, jfr got. *heiwa- (frauja)*, resulterar ljudlagsenligt i fvn. *hȳ-*, som föreligger i *hýbøle* o. s. v. Dat. sg. och g. pl. skulle däremot ge resp. **hīu̯e* och **hīu̯a*. Härifrån bildades genom utjämning sg. n. **hīu̯*, g. **hīu̯s*, a. **hīu̯*, jfr det i Exkurs II s. 61 nedan hos Sighvatr påvisade *ívs* (= *īu̯s)*, rimmande med *tívar*, för ljudlagsenl. *ýs*. Detta **hīu̯* > fvn. *hiú* — fsv. *Hioo* ortnamn, eg. 'familia' enl. Noreen, där *ō* väl förklaras genom påverkan från *hion* = got. **heiwōna*.

Öfvergången *ǣu̯*, *ēu̯*, *īu̯* > *i̯ō*, *i̯ū* är analog med den samnordiska behandlingen af kortdiftongen urn. *eu̯*, *iu̯* > *i̯ū* (jfr Björketorpsstenens *b(a)rutR* = *brȳtR* < **bri̯ūtiR*).

Kontraktionen af lång palatal vokal med icke palatal, där båda elementen ursprungligen äro sonantiska d. v. s. ursprungligen tillhöra olika stafvelser, är välbekant och träffas ej blott i fvn. utan äfven i fön. (fornöstnordiskan). Bland andra exempel må följande anföras: fvn. *friáls* = fsv. *fræls* < **friáls* (got. *freihals*); fvn. *fiár* = fsv. *fiǻr*, *fiǽr* < äldre **féar*; fsv. *siǻng* < **sǣang* för fvn. *sǽing* (= fsv. *sæng*) med införande af den med *-ing-*

[1] Den gängse meningen, att *-hu̯-* (got. *h:*, *hw*) bortfallit i intersonantisk ställning t. ex. *sēa* < **sehu̯an-*, vederlägges af bl. a. pl. *mávar* af *mór* 'mås' < **mai̯hu̯ōR*; man må icke invända, att *mávar* kan återföras på en *h*-lös växelform **mai̯(ʒ)u̯ōR*, som Kluge Et. Wb. tror sig finna i nht. *Möwe* m. m., ty urn. **mai̯u̯ōR* måste, såsom jag ofvan hoppas ha visat, resultera i ett **mǣvar*. Däremot är *sēa* analogibildning från pret. *sá* < **sāhu* och pres. *sēr*, där *hu̯* ljudlagsenligt aflägsnats. Jfr också poet. *fyrvar* 'homines' < **firhu̯iōR* : got. *fairhwus* 'lif'.

ofta växlande suffixformen *-ang-* (annorlunda Noreen Aschw. Gr. § 93, 1); fsv. *þrǣtighi* < **þriātighi* = fvn. *þriátigi*; jfr Noreen Aisl. Gr.[2] § 106, Aschw. Gr. § 93, Kock Sv. akcent II, 313 f., Ark. V, 383 f., XII 90 f. och XIV, 221.

Utvecklingsgången vid *ǣu̯* > *i̯ō* kan ha varit följande: *ǣu̯*, hvilket stadium är bestyrkt ännu för tiden c:a 1035 genom Sighvats rim ív*s* : tív*ar*, har närmast blifvit *ǣu*, en sväfvande diftong med hvardera komponenten halflång. Detta *ǣū* har genom en sorts kvalitativ metates gett *ę̄ō*, hvarvid *u* genom påverkan af det föreg. *æ* blifvit *o* och *æ* själf ett slutnare ljud *e*; *ēō* har så > *i̯ō*[1]. Denna utveckling är för västnordiskans vidkommande fullbordad c:a 1150, såsom framgår af Einarr Skúlasons rim *ómiós* : *liósi*, se Exkurs I s. 59. Förmodligen har processens historia varit densamma i östnordiskan. En parallel till ofvanstående framställning och bekräftelse af densamma ser jag i den öfver hela Norden lika utvecklingen af **ūarr, ōarr* > *u̯ārr* 'vår', se Exkurs III!

Utvecklingen af *īu̯* synes däremot icke ha medfört förändring

---

[1] Hultman anf. arbetet s. 121 söker åt fsv. *sior, snior, slior, mior* vindicera ett ljudvärde *siǭr, sniǭr* o. s. v. Han gör detta för att vinna förklaring af nsv. motsättningen *sjø* etc. med progressivt *i*-omljud och *hjon, Hjo, Johan* etc. utan sådant. Han finner den ursprungliga dubbelheten *siǭr* men *hiōn* ännu bevarad i östnyländskan, där det heter *mjåär*, hvilket enl. Hultman ej kan ha utgått från en äldre form *miār*, men *hiōn*. Denna mening har bifallits af Noreen Aschw. Gr. § 99. Emot Hultmans antagande att fsv. *sior* etc. skulle ha ljudvärdet *siǭr*, tala dock flere — som mig synes — viktiga omständigheter.

1. Det heter i fvn. med säkerhet *siór, sniór, miór, sliór, frió* o. s. v. Detta framgår af många fakta, bl. a.: Fisl. homilieboken skrifver *mió, mióri, sió* alltid men *ώ* 'amnis', *ώrom, ώro* l. *ǫ́rum* 'sändebud' jämte *ór* 'anni'. Likaså skiljer den fisl. handskriften Rímbegla (äldre delen) på *ǫ́* och *ó* och där skrifves regelbundet *sió (seó)*. Under det att *ǫ́* redan i början på 1200-talet ersättes af tecknet *á* på den grund att *ā* > *ǫ́*, så bibehålles för *siór* etc. tecknet *ó* ända ner till nisl. tid, hvilket visar att *ó* i *siór* hade annat ljudvärde än *ǫ́*. Häremot må ej formerna *siár, sniár, miár* o. s. v. användas som inkast: de äro sällsyntare sidoformer, som äro uppkomna på helt annat sätt, se nedan s. 51.

2. I fsv. har jämväl *ǭ* förliterärt sammanfallit med *ā* och tecknas i regel *ā*. Hvarför skall det då i *sior* etc. lika regelbundet tecknas *o*?

Jag kan icke här närmare undersöka, hvarpå motsättningen *sjö, snö* : *hjon* beror. Sannolikt skall man finna förklaringen vid en mer ingående granskning af svenska skriftspråkets historia: förmodligen föreligger här dialektblandning eller lån från fornspråket (för *hjon's* vidkommande).

af *(u̯>) u>o* t. ex. *hiú*)(*siór*; fsv. *Hioo* har väl sitt *o* från *hiōn*<**hīu̯on* (jfr isl. *fióm*); jfr å andra sidan att i fvn. träffas *hiún* för *hión* genom inverkan från *hiú*.

Understundom synes äfven *ǣu̯* utveckla sig till *iū*, se materialsamlingen ofvan under *skiór, snió́r, siór*; dock är detta möjligen dialektalt och yngre än kontraktionen. Då f. ö. utvecklingen *ǣu̯*>*i̯ō* icke är samnordisk utan jämförelsevis sen, är naturligen icke heller den möjligheten utesluten, att kontraktionsresultatet redan från början varit i någon mån växlande i olika dialekter.

Kommer jag så slutligen till förklaringen af formerna *siár, sniár, sliár* o. s. v. Dessa äro de senast framträdande af denna ordkategoris rika formskatt; de äro tillika de mest sporadiskt förekommande. Det är då helt naturligt att derivera dem ur de former, som med dem i öfrigt förete största likheten: *siór, sniór, sliór*.

Inom de maskulina substantivens *u̯a*-stamsflexion — som omfattar ett mycket begränsadt antal ord — träffas utom *siór* och *sniór* ännu ett ord, hvars nominativstam i den äldsta litterära tiden ändades på långt betonadt *ō*: detta ord *mór* 'mås' visade en egendomlig böjning:

sg. n. *mór*
g. *mós*
d. *mávi*
a. *mó*
pl. n. *mávar* etc.

Genom påverkan af detta öfver hela norden spridda ord (jfr ngutn. *mave*, analogibildning från pl. *mavar*) kom äfven *sniór* o. s. v. att fläcktals böjas *sniór sniós sniáve snió* o. s. v. Genom utjämning erhölls *sniár, sniás* o. s. v.

Äfven inom *u̯a*-stammarnes adjektivböjning möter hos ett med *sliór, mióṙ* nödvändigtvis associeradt adjektiv *hór* ack. *hávan* 'hög'.

Pröfvostenen på ofvan framställda förklarings riktighet ger neutret *frió*. Vid sidan af detta ges intet **friá*.

Exkurs I.

Om helrim bildadt af enbart lång vokal eller diftong i dróttkvǽtt.

Helrim (aðalhending) bildas som bekant af vokal (eller diftong) + konsonant eller konsonanter, Sievers Agerm. Metrik § 60, 7[1]. Som exempel kunna anföras:

gr*am* þann's gunni fr*am*ði Hallfred Vandr. Wisén s. 35
alld*ýr*r konungr st*ýr*i.

Emellertid skall — se Gislason Njála II 926 ff., Sievers l. c. a. 4 och Kahle Die Sprache der Skalden s. 23 f. — aðalhending kunna bildas enbart af en lång sonant eller diftong (utan följande konsonant alltså) i det fall, att efter denna följer i̯ eller *v* (= *w* = u̯), d. v. m. a. o. s. att i̯ och u̯ äro likgiltiga för rimmet, t. ex.

hr*ǽ* þess konungs *ǽ*vi Sighvatr Wisén s. 41
m*ey* aftr Loki d*ey*ia Þióðolfr från Hvin ib. s. 10

Orsaken till dessa rim söker Falk anf. arb. s. 126 på två håll: dels — och detta finner han sannolikast — kunna i̯ och u̯ såsom i vissa kasus bortfallande ha betraktats som icke tillhörande

[1] Falk har senare Ark. X 125 ff. närmare definierat regeln så, att rimmet endast skulle bildas af ordets stam. Att denna begränsning är felaktig, förefaller a priori sannolikt, då det ju är ljudmassor, som kongruera (rimma) och icke grammatiska abstraktioner, dessa må nu kallas stam, rot eller något annat. Påståendet står ock i bestämd strid med rim som t. ex. *mǽ-r* : *vǽri* Sighvat, *þeir* : *fleiri* Sighvat, *Hléseyiar* : *blésu* Einarr Skulason, *brátt* : *átti* Hallarstein, *skers* : *hersa* Sighvat, *hrás* : *ási* Bolverk. Exemplen kunna mångfaldigas. Jfr Brates framställning i Fornnord. Metrik Sthm 1898 § 34. Om man vill uppställa en allmän regel för rimmets förhållande till ordet, komme denna att lyda: Rimmet omfattar minst det enstafviga ordets rotvokal och på denna följande, till stammen hörande konsonant(er).

stammen — och enl. Falk är det ju endast inom ett ords stam som rimmet faller —, dels kan stafvelsegränsen i t. ex. *ǽvi, deyi̯a* ha legat framför *v* och *i̯*, i motsats till hvad förhållandet var med andra intersonantiska konsonanter, där stafvelsegränsen anses ha fallit efter konsonanten t. ex. *tala, vita* o. s. v. Det sista alternativet synes litet sannolikt, då man icke kan se skäl till en olika behandling af stafvelsegränserna för *i* och *u̯*: i hvarje fall böra de väl med minst lika stora skäl ha förts till förra stafvelsen som, *m* i rimparet *fialmennr* : *hialma, s* i *ram-snákr* : *hamsi, l* i *Islandi* : *píslir* o. s. v.[1]. — Hvad Falks första alternativ beträffar, synes det otillräckligt som förklaring af uppkomsten af rimmen *hrǽ* : *ǽvi* o. s. v. Detta framgår af hvad som ofvan sagts om Falks rimteori.

Förklaringen är troligen att söka inom språkhistorien.

Låtom oss nämligen något närmare granska de fall, där lång vok. eller diftong ensam synes bilda helassonans i dróttkvǽtt.

A. Den saknade konsonanten är *i̯*.

Hos Gislason och Kahle anföres eller åberopas ett ansenligt antal fall. Dessa sönderfalla i två eller tre hufvudtyper:

a. Före det bortfallna *i̯* går diftongen *ey*. T. ex.

m*ey* aftr Loki d*ey*ia Thiodolf hvin.
geirþ*ey* á Skán*ey*iu Hallfred vandr.

Enligt Gíslason — som i motsats till Kahle skiljer rimmet *ey* : *ey* från *eyi̯* : *eyi̯* — torde minst några och trettio fall af detta rim finnas. Ännu Sturla Thordsson assonerar

fl*ey*vangs til Ekr*ey*ia.

Det är icke blott då det första *ey* står slutljudande, som vi finna rimmet *ey* : *ey*, utan vi göra detta äfven då en konsonant följer, t. ex.

Gǫndlar þ*ey*s ok *Ey*iar Hallarsteinn.

Falk Ark. X s. 126 anför dessutom rimmen *þeys* : *meyiar, freyr* : *eyiu, freyr* : *meyiar*.

[1] Öfver hufvud taget har man flere skäl att betvifla den på skalderimmen grundade uppfattningen, att stafvelsegränsen faller efter *l* och *t* i *tala, vita*. Språkhistoriska skäl tala för motsatsen t. ex. *gefe þér* < *gefeð ér*, och ofvan anförda exempel bl. a. visa, att rim och stafvelse icke kongruera.

b. Före det bortfallna *i̯* går *ý*.

T. ex.

s k *ý* l a u s s r ǫ ð u l l h l *ý* i a Sighvat.

Dessa fall äro fåtaligare än föregående. Äfven här finna vi genitiver på *-s* rimmande utan detta t. ex.

h i o r v a g n *ý* s o k s k *ý* i u m Hallfred vandr.

c. Före det bortfallna *i̯* går *ǿ*.

Kahle anför ett från Torbiörn hornklofe hämtadt exempel:

l *ǿ* b r a u t a r v a r ð f l *ǿ* i a,

såsom Gislason Njála II 387 gjort sannolikt, att versen bör läsas. Här utgår kanske, som Gislason utvecklat, *lǿ-* från en substantiv-stam **lǿi̯a-* ∾ **lȳi̯a-* (hvaraf *lýr* 'fisk') liksom *bǿr* ∾ *býr*. Fallet är i någon mån osäkert, då man visserligen kan — ehuru utan stöd af handskrifterna — läsa

l *ý* b r a u t a r v a r ð f l *ý* i a,

såsom t. ex. Wisén gör.

Vi finna af ofvanstående öfversikt, att *ey* rimmar med *ey*, *ý* med *ý* (och *ǿ* med *ǿ*), när *i̯* kvarstår efter andra rimleden och ett *i̯* är efter första rimleden i det handskriftliga språket försvunnet men af ordets historia förutsättes. Man kunde på grund häraf vara benägen att för skaldespråket förutsätta, att man hade att läsa

m *e y i̯* a f t r L o k i d *e y i* a,
G ǫ n d l a r þ *e y i̯* s o k *E y i* a r,
s k *ý i̯* l a u s s r ǫ ð u l l h l *ý i* a,
h i o r v a g n *ý i̯* s o k s k *ý i* u m.

Man finge i så fall rim af kvalitet som t. ex.

s i k i l *e y i* u g e k k h *e y i* a Thiodolf skald,

där Gislason Njála II, 932 korrekt anser *eyi* rimma, under det att Kahle s. 282 f. uppfattar rimmet som *ey*. Formerna **meyi̯*, **þeyi̯s* o. s. v. få icke uppfattas som de former, ur hvilka de handskriftliga *mey þeys* etc. framgått och som i sin tur skulle återgå på urn. **mau̯i̯ō*, **þau̯i̯as* o. s. v. Dessa urnordiska former måste ljudlagsenligt ge **mā*, **þās*. Tvärtom måste **meyi̯*, **þeyi̯s* etc. betraktas som analogibildade former efter *meyi̯aʀ*, *meyi̯o* o. s. v., i och för sig lika möjliga som *mey, þeys*. De

supponerade formerna *mey̯i*, *þey̯is* stödjas af fno. Homiliebokens *flyiðo, flyiðu, fryiði*, om hvilka Wadstein Fno. Homb. Ljudlära § 6 h, γ förmodar, att de ha sitt *i* analogice från *flýra, frýia*. Jfr ock skrifningar som *nyie* ib. s. 72, 20, *epterlikiendr* s. 81, 9, 83, 18 m. fl.

Så enkelt ställer sig emellertid icke saken, att man blott har att öfverallt supplera det bortfallna *i̯* för att vinna ett rim efter helassonansens hufvudregel. Ty när vi hos Sturla Tordsson träffa versen

fl*ey*vang til Ekr*ey*ia,

är det i öfvervägande grad sannolikt, att vi ha att göra med rimmet *ey* : *ey*. Rimmen *freyr* : *dreyra* Glúmr Geirason, Kormak 2 g., Haukr Valdísarson samt *vígskýs* : *lýsisk* Hallfredr Vandr. visa nämligen, att samtidigt och redan på 900-talet de literärt belagda *þeys* och *mey* funnits jämte de supponerade *þey̯is mey̯i*.

B. Den saknade konsonanten är *v* (= *u̯*, *w*).

a. Före det saknade *u̯* går *ǽ*.

De exempel jag funnit på detta rim äro följande [en del af dem äro anförda hos Gislason Njála II, 933 f., 939 och 940, jfr äfven Kahle Die Sprache d. Skald. s. 283, som emellertid i motsats till Gislason anser att helrimmet *ǽ* : *ǽ* förekommer jämväl i ett fall, som

unz hruns*ǽv*a hr*ǽv*a]:
fr*ǽ* Hákonar *ǽ*vi Eyvind skald. Hkr. I visa 98 (s. 226),
hr*ǽ*s es kømr at s*ǽ*vi Torbiörn thyna, Gislason Udvalg af oldnord. Skjaldekvad s. 10[1],
vid m*ǽ*-ǫrum s*ǽ*var Eyvind skaldasp. Hkr. I visa 114 (s. 254)[2],

[1] Jfr hræs er kemr af sæfi þáttr Hrómundar halta Fms. III, 148; jfr Gislason Udvalg s. 72.

[2] Handskrifterna läsa við mæ-ǫrum. För att vinna fullgodt helrim har man gjort en omställning mǽ við ǫrum, så t. ex. Gislason Njála II, 934 och Kahle Die Sprache d. Skalden. F. Jónsson har riktigt påpekat i Hkr. I, 254, att den ursprungliga läsningen sannolikt är

við m*ǽv*-ǫrum s*ǽv*ar,

och man vinner ju sålunda utan våld på hskternas text samma mål som med omställningen. Jfr *mǽv-* i kompositet *Mǽv-eið* Bugge Tskt f. Fil. o. Pæd. VI 94. — Till förklaring af versen se Bugge N. Fornkv. s. 320 not.

h r *ǽ* þ e s s k o n u n g s *ǽ* v i Sighvat Tordsson Wisén s. 41,
h r *ǽ* b i r t i n g u m s *ǽ* v a r Tind Halkelsson Fms. XI 138 not.[1],
g l *ǽ* h e i m s k r i ð u m *ǽ* v a r Tord Kolbeinson Hkr. I
v. 147 (s. 330)[2],

---

[1] Texten (se af Petersens Jomsvik. Saga s. 83) har
h r æ b *e r* b í r t í n g u m s e n *a r*.
Versen förekommer endast i cod. Arn. Mag. 510: 4to och är liksom det öfriga af kvädet bevarad i synnerligen förvanskad form.

[2] Fagrskinna s. 48 har läsarten
g l æ h e i m s s k r i ð u m á v a,
där *mava* af utgifvarne ändras till *mávar*. Fsk. har därjämte liksom de flesta Hkr-handskr. (Kringla, Jofraskinna etc.) *skeiðar*, endast Fries. har *skeiðum*. Dessutom läser Jofrask. *glæheim*. Jag menar, att Jofraskinna här som ofta har den riktiga texten, (uppkomsten af läsarten g l æ h e i m s s k r i ð u förklaras lätt ur hörfel vid muntlig tradition)

E n i g e g n a t g u n n i
g l *ǽ* h e i m s k r i ð u m *ǽ* v a r,
r e n d i l a n g t m e ð l a n d i
l e i ð a n g r, D a n a s k e i ð a r,
þ *ǽ* r e s etc.

Den citerade halfstrofen följer i Fgs. s. 48 omedelbart efter två helstrofer. Den första af dessa säger, att den sköldbärande kämpen (= Erik l. Hakon Jarl) lät många snäckor, »knarrar» och långskepp brusa fram öfver böljande hafvet, då den väldige vapenslungaren (Sigvaldi Jarl) lät kransa sin faders länder (sjöfurstens länder = skeppen) med sköldar (= drog i härnad) och visade mången (afvog) sköld utanför Norges kust. Den andra strofen förmäler, att (Erik l. Hakon) Jarl, som väl kände den fara som hotade (ó g n f r ó ð r möjl. med Egilsson *pugnæ peritus*) och därför hade skepp i sjön, lät de höga stammarne resa sig mot Sigvalde. Så följer ofvanstående halfvers som jag tolkar:

Men emot (honom = Erik l. Hakon Jarl) till strid gledo Danernas skarpa (mævar) långskepp fram öfver vattenvärlden (hafvet : glæheim): en örlogsflotta ilade fram längs landets kust.

Här är för assonansens skull *mǽvar* den enda möjliga läsarten (detta mot Munck-Unger Fgs. som läsa *mávar*). *Mǽvar* synes icke kunna betyda *måsar* som Egilsson o. a. antaga. Dessutom synes »vattenvärldens (hafvets) mås» som kenning för skepp ej alltför tillfredsställande. Visserligen anför Egilsson en liknande nämligen *mǫrnar már* Fms. XI, 42, men trol. bör här läsas *á mar mǫrnar* för *á má mǫrnar*. Stället är osäkert: Fms. har läsningen *þa er sparnama mörnar*. Äfven Vigfusson s. *mjór* opponerar sig mot Egilssons tolkn. Han läser *mǽvar skeiðir* 'the slim, narrow ships'. Vidare är väl *mævar* här knappast att härleda från *mævi(r)*, *mæfi* 'regulus maritimus'. Med konstruktionen *skeiðar skriðu glǽheim* kan jämföras: *Ormrinn langi skreið ǫlna vang*

læ Hákonar *ævi* id. Hkr. I, visa 154 (s. 358),
slær þaut ulfr of hrævi Tord Sjareksson Hkr. II visa 101 (s. 366)[1],
hrægamms ara sævar Tjodolf (förmodl. Harald Hårdrådes skald) Sn. E. I, 488,
hrækǫst tírar ævi Arnor Jarlask. Fms. VI 68, jfr Gislason Njála II, 933,
hrægamms komit sævar Sturl.[1] II 56; Sturl.[2] I 244,
friðlæ rǫðuls sævar Snorre Sturlason Hattatal 17.

b. Före det saknade *u̯* går *ī (ȳ)*:
ýs sem kvikvir tívar Sighvatr Hkr. II s. 519; jfr nedan s. 60!

I de ofvan anförda exemplen, där *ǣ* rimmar med *ǣ* och *ī (ȳ)* med *ī*, följer efter det andra *ǣ* och *ī* alltid *v* och i de ord, som innehålla den första rimleden *ǣ* och *ī*, följde ett *u̯* i urnordisk tid efter rotvokalen. Det är obehöfligt att i detalj påvisa detta sistnämnda faktum för *fræ, hræ, mæ* (af *mær, miór*), *læ, slær* och *ýr*, då de ju alla äro kända och erkända *u̯a*-stammar. Endast *glæ-* i *glæheim* torde kräfva några ord till bevis för, att äfven här ett *u̯* en gång följt rotvokalen. Enl. Fr.[2] betyder *glær* haf. Det hör gifvetvis samman med fno. *glæa, gliá* 'glänsa', nno. *glæ* adj. 'blegfarvet; gulbleg; tynd, vandagtig' Aasen. Betydelseförhållandet dem emellan är det samma som mellan nsv. dial. *glo* 'hafsvik' och *glo* 'glänsa' Men till *glæa* 'glänsa' fins en sidoform *glǣv-*, som föreligger i ett bylgnaheiti, som anföres från Einar Skulason af Sn. E. I, 500, *Himinglæva*. Egilsson Lex. poet. s. v. har riktigt sett sammanhanget med *glær, glóa* och öfversätter 'qvasi in coelum micans'. Stamformen *glǣv-* ligger äfven till grund för nno. dial. *gljō* m. 'glöd' Ross, *gljōr* n. (växelform till *glōr*) 'glad, öppning, ljusning i skog'[2]. Dessa former kunna icke vara uppkomna ur *glō, glōr*; de äro ättlingar

---

Fms. II, 299. Detta uttryck är fullt analogt med *renna dala dǫggótta, dǫkkvar hlíðir* Helgakviða Hundingsbana I, 47.

En annan förklaring af denna halfstrof träffas hos Gislason Udvalg s. 148 f.; jfr ock nu F. Jónsson Hkr. h. 8, 88.

[1] Flatöb. II 281 har *slægr*, en annan mindre tillförlitlig handskrift, Fms. IV s. 20 omtalad som L, har *slæfr*.

[2] Ordet trol. en *s*-stam, urn. **ʒlāu̯iR*.

af en stam *ȝlāu̯i-, som dels gifvit *glǽr* dels *gliór, jfr *mǽr* ∾ *miór* < *māu̯i-, se ofvan s. 38 f. Roten *ȝlāw- : *ȝlōw-, ags. *glówan* = got. *snēwum* : ags. *snówan* etc., Noreen Urg. Lautl. s. 41.

Men ha nu de förefintliga exemplen på rimmet *ǽ* : *ǽ*, *í* : *í* städse[1] stammar, där ett *v* (= *u̯*, *w*) följer omedelbart på *ǽ*, skulle vi erhålla — här som vid *ey* : *meyiar* etc. — en historiskt tillfredsställande förklaring af det oregelbundna rimmet genom att antaga detta rim vara utveckladt ur fall som t. ex.

fr*ǽv* Hákonar *ǽv*i,

där vi så få samma fullgoda helrim som i

l*ǽv*i á til s*ǽv*ar Sn. E. II, 178 och
Himingl*ǽv*a þut s*ǽv*ar Sn. E. I, 500
etc.

Detta synes vara enda möjliga utvägen för det af handskrifterna bjudna

*ý*s sem kvikvir t*ív*ar

Fvn. *ýr* (< *iu̯aR*) böjdes ursprungligen sg. n. *ýr* g. *ýs* d. *ívi* a. *ý* pl. *ívar*, jfr *týr* pl. *tívar*. Om stamformen *iu̯*- analogice öfverföres från sg. d. och pl., få vi sg. *ívs*, som bildar fullgodt helrim med *tívar*.

På detta sätt vinna vi ock den enklaste förklaringen af det mycket omdebatterade fallet

hinn's miótygil máva Brage

(se Gislason Nj. II, 933 och Gering Kvæðabrot Braga ens gamla). Här behöfver man endast för den yngre formen *mió-* insätta den äldre *mǽv-*.

I detta sammanhang möter oss ett nytt spörsmål: Är *frǽv* den gamla ur urn. *fraiu̯a*, direkt utvecklade formen, där sedermera *v* (= *w*) ljudlagsenligt bortföll, eller är den en senare genom analogisk återinföring af *v* från t. ex. dat. *frǽvi*, g. pl. *frǽva* o. s. v. på *frǽ* bildad form? Den konstanta formen *mǽr* 'puella', bestyrkt af rimmen *mǽr* : *bǽri*, *mǽr* : *vǽri* etc. Sighvat Tordsson m. fl., afgör saken till förmån för det senare alternativet: ty i *mǽr* < urn. *māu̯iR* har *u̯* (*u*) bortfallit senare än i nord. *frai̯u̯a*, se Kock IF. V, 158 ff.; och här funnos inga

[1] Jfr dock nedan s. 59.

oblikva kasus, där *u̯* bevarades och från hvilka det åter kunde införas genom analogi i *mǽr*.

Rimmet

l*ǽ*baugs at því hl*ǽ*ia Hkr II, 379

bevisar, att redan på 800—1000-talen funnits dubbelformer *frǽ* : *frǽv*, *sǽR* : *sǽvR* o. s. v., hvilka båda ha analogin att tacka för sin tillvaro. Dessa dubbelformer *frǽ* : *frǽv*, *sǽR* : *sǽvR* ha sin motsvarighet i handskrifternas *frǽ* : *frió*, *sǽr* : *siór*, se ofvan s. 47 f.

Men funnos samtidigt jämte hvarandra formerna *frǽ* och *frǽv*, så var därmed också villkoret för uppkomsten af rimmet *ǽ* : *ǽ* för handen.

Slutligen vilja vi med några ord behandla frågan om, huru länge formerna *frǽv*, *sǽvr* etc. existerat i språket. Äfven här ger oss ett skalderim terminus ad quem. Vi ha nyss nämt, att *frǽv*, *sǽvr* i literär tid uppträda som *frió*, *siór*. Första gången, diftongen *ió* här är styrkt, är hos Einarr Skúlason i hans c:a 1150 författade Geisli:

óm*iós* rǫðuls l*iós*i Wisén C. N. p. 54.

Exkurs II.

Om behandlingen af urn. *u̯* i fvn. särskildt i intersonantisk ställning.

I Aisl. Gr.[1] formulerar Noreen regeln för behandlingen af urn. *u̯* i fvn. tid på följande sätt: »v (= *u̯*) geht allmählich in tönendes *f* über und ist schon vor dem ende des 13 Jahrhunderts mit diesem laute zusammengefallen (wie es scheint etwas früher nach langem vokal als in anderen stellungen). Dies geht aus schreibungen wie *ǽfi* statt *ǽvi* 'leben' u. dgl. hervor. Dasselbe beweisen neubildungen wie *vunnum* statt älterem *unnom* 'wir gewonnen'», jfr Kock Ark. V, 94. Gering PBB XIII, 202 ff. kommer genom granskning af allitterationen i Eddadikter till det

resultat, att det urg. *u̯* ännu på 900-talet bibehöll sin ursprungl. kvalitet. I Pauls Grundr.[1] I, 458 ändrar Noreen dels under hänvisning till þorbiorn Dísarskalds helrim Sn. E. I, 260: S v *í v* ǫ r : l *í f* i (från 900-talet enl. Ind. generalis Sn. E. III, c:a 1000 F. Jónsson Lit.-historia I, 531) dels på grund af runsv. *faR* = *vaR* sin uppfattning af denna fråga därhän, att han anser *u̯* > (*ƀ* >) *v* redan vid slutet af vikingatiden i alla ställningar utom efter tautosyllabisk konsonant: i fall som *háfer* : *hór* 'hög' och *æfi* f. (got. *aiweins*) 'tid' skulle alltså *ƀ*-uttalet vara så gammalt som från 900-talet; däremot har i t. ex. *gervi* f. 'drägt' *u̯* öfvergått till *ƀ* först efter 1200. Jfr Noreen Aisl. Gr.[2] § 194 och Pauls Grundr.[2] Kahle Die Sprache d. Skalden s. 68 biträder denna Noreens mening och framdrar själf som stöd för den tidiga öfvergången *u̯* > *ƀ* ur sitt material fyra skalderim:

t *ý f* r a m r a : t *í v* a þjóðolfr hvin. Wisén s. 9, v. 1, 5,
o f r a k : s *æ v* a r Ulfr Uggason » s. 30, v. 9, 3,
ý f s : t *í v* a r Sighvatr þorðarson F. Jónsson Hkr. s. 519 samt
s v *á f* r á k : h *á v* a Hallfreðr vandr. Wisén s. 34, v. 3, 1.

Hvad — till att börja med — angår skrifningar som **faR** å runstenar, kan svårligen någon större vikt läggas vid dem, då de äro högst sällsynta (Brate Runversar s. 246) och helt säkert äro att betrakta som en onöjaktighet i stafningen af samma art som L. 118 **fita faþum** = *huita vaþum*, där det väl icke kan råda tvifvel om att *f* i *huita* betecknar *hu̯* eller — stenen är uppländsk — *u̯*.

De till försvar för en tidig spirantisering anförda skalderimmen må vi så något närmare granska. Det första af Kahle anförda t ý f r a m r a : t í v a möter hos þjóðolfr hv. i en udda rad. Nu kan þióðolfr sakna rim i sådan vers (F. Jónsson Ark VII, 312), hvarför det icke är säkert att halfrim här afsetts. Stället är alltså ej beviskraftigt. — Det samma gäller Ulfr Uggasons o f r a k : s æ v a r. — Sighvats ý f s : t í v a r har i alla Hkr.-handskrifterna och i de bästa handskrifterna af OHS formen *ýs*. Versen lyder där i sin helhet:

L ý g e k n e m a O l a f r e i g e
ý s s e m k v i k v i r t í v a r

gǿði ek helzt í hróðri
hárvǫxt konungs áru.

Det är i prosan tal om ett af de underverk, som skedde efter helge Olafs död: hans hår och naglar växte som på en lefvande människa. Fms XII, 104 upptar läsarten *ýfs* från den unga (1350 c:a) cod. AM. 325 VI 4to (= Fms. VI G) — f. ö. den enda handskrift som uttryckligen anges för denna läsart, OHS Kristiania 1853 åberopar »enkelte håndskrifter» — och upplöser: Ek lýg, nema Oláfr eigi ýfs áru sem kykvir tífar; ek gǿði helzt hárvǫxt konungs í hróðri. Så ock OHS 1853 och Egilsson lex. poet. Härvid härledes *ýfs* af ett *ýf* n. 'Kradsen, Riven' och *ýfs árr* tolkas med 'fricationis minister' (= nagel) och *tívar* med 'menn'. Bägge öfversättningarna äro otillfredsställande: *ýf* är ἁπ. λεγ. och *tívar* betyder icke 'män' utan 'gudar'. Det är f. ö. onödigt att för den sakkunnige framhålla, hvilka företräden ur tolkningssynpunkt F. Jónssons läsning Hkr. II s. 519 har:

Lýgk, nema Áleifr eigi
ýs sem kykvir tívar
(gǿðik helzt í hróðri)
hárvǫxt (konungs ǫ́ru) etc.

Han tar här uppenbarligen samman *ýs* med *tífar* 'bågens gudar' och får så en normal kenning för 'kämpar, män'. »Jag vill vara en lögnare, om icke Olafs hår växer som på lefvande människor».

Ur formell synpunkt möter dock här något hos Sighvatr med hans fulländade versteknik oerhördt: rimlöshet i jämn vers: ýs sem kykvir tívar. Nu är emellertid *ýs* en gammal *u̯a*-stam af typen *týr* pl. *tívar*. Böjningen har sålunda varit i sg. n. *ýr* g. *ýs* d. *ívi* l. *ý* a. *ý*, pl. *ívar* o. s. v. En utjämning, sådan jag ofvan s. 58 påvisat hos ett antal *u̯a*-stammar med på lång vokal slutljudande rot (*sǽr, snǽr* o. s. v.), har gifvit n. **ívr* (läs *íu̯r*!) g. *ívs* o. s. v. Formen *ívs* föreligger här och ger helrim med *tívar* (i båda fallen *v* = *u̯*). — I fråga om svá frák : háva har Gislason Njála II, 931 framhållit att rimmet är *á* ej *áv (áf)*, ty det är otänkbart, att man skulle ha läst *vrák* för *frák*. Att Gislasons uppfattning är riktig, bevisas bl. a. af Arnorr Jarlaskalds: »svá hlóð siklingr hávan (ib. s. 940 ff.). — Jag kommer

så slutligen till det tidigast anförda rimmet Svívǫr : lífi. Detta står alldeles isoleradt som bevis för *u̯* > *ƀ*. *Svívǫr* är namn på en jättekvinna. Visserligen känner man icke dess etymon, men det är ju a priori sannolikt, att *Sví-* i första leden är = *Sví-* i dvärgnamnet *Svíorr, Svíarr;* andra leden är det i kvinnonamn vanliga *-vǫr* : *Gunnvǫr, Hervǫr*. Men att det är *Sví-* som ingår, är ju ingalunda säkert. På grund af det rimmande *lífi* kunde man ju ock tänka på *svífr* m. 'mare' och *svífr* adj. 'clemens, placidus'. Namnet skulle i så fall läsas *Svífor* med *-or* < *vǫr* i svagton, jfr *-orr, -urr* < *vǫrðr*.

Det som är anfördt till bevis för en tidigt (under 900-talet) försiggången spirantisering af urn. *u̯* är alltså icke bärkraftigt. Men det fins å andra sidan saker, som ge oss medel i händerna, att tämligen noggrant bestämma, när öfvergången *u̯* > *ƀ* försiggått.

Ofvan s. 42 har jag framhållit, att det i de äldsta handskrifterna heter t. ex. *hrǽom* med bortfallen labial konsonant, liksom gammalt *u̯* saknas äfven i uddljud för *ŏ ŭ* etc. Man synes alltså ej böra allt för mycket fästa sig vid, att *ǽfi* o. dyl. ord stafvas med *f*, där man af en fonetisk stafning skulle vänta *v* l. *u*. Likaledes heter det i cod. reg. af den poet. Eddan *hrǽom*, men *hrǽfi*. Skrifningen med *f* synes alltså icke kunna afgöra saken, ty det ligger i sakens natur, att så synnerligen lång tid icke kunde förlöpa efter det *u̯* > *ƀ*, förrän formerna *hrǽfom, sǽfom* o. s. v. skulle uppträda.

Af största vikt äro däremot ett antal skalderim. Kahle har i Die Sprache s. 69 påpekat, att hos Eysteinn Asgrimsson († 1361) påfallande ofta möta rim som víf:ave, lífit : ǽvi, óvarliga : prófar, ǽvinliga : gǽfi etc. Han drar emellertid icke möjliga slutsatser ur denna sin iakttagelse. Rimmen bevisa dock två saker: 1. att *u̯* var *ƀ* *(v)* i förra hälften af 1300-talet; 2. att denna öfvergång gifvit tillfälle till en mängd rimflätningar, som förut ej varit använda men hvilka förut säkerligen skulle ha brukats, om de varit möjliga af fonetiska skäl. Då nu inom det rikhaltiga material, som Kahle användt, ingen enda skald från 1200-talet uppvisar dylika rim, torde man alltså icke taga miste, om man säger, att öfvergången af icke tautosyllabiskt *u̯* > *ƀ*, *v* är fullbordad i isländskan först på 1200-talet. Härmed stämmer förträffligt det faktum, att det är under

denna tid, som skrifningar som *vunninn, svór*[1] och *mǽfr, slǽfr* för äldre *unnenn, sór, mǽr, slǽr* börja blifva vanliga.

Ungefär likartadt torde förhållandet ha varit i fsv., fno. o. s. v. I hvarje fall är öfvergången *u̯* > *ƀ* icke samnordisk, jfr Kock, Ark. V, 94.

Exkurs III.

Pronominet *vārr*'s historia.

Kontraktionen af *ǣu̯* > *i̯ó* vinner stöd af en tämligen analog företeelse, nämligen öfvergången *ōa* eller *ūa* > *u̯á* (d. v. s. *wá*), som — såsom jag nedan skall söka att visa — föreligger i possessiv-pron. fvn. *várr* 'vår'. Detta pronomen synes vara specielt egendomligt för de nordiska språken, som äfven i andra stycken visa karakteristiska egenheter inom pronominalbildningen, så t. ex. *hann hōn, nakkvarr* o. a. I öfriga germ. språk uppträder som bekant en stamform *unsara-* : got. *unsar,* fht. *unsar,* mht. nht. *unser* o. s. v.

I de äldsta fvn. handskrifterna visar *várr* en hel del egendomligheter i sin flexion, hvilka tyda på att ordet af gammalt varit tvåstvåfvigt. Så t. ex. visa alla kasus hvars flexionsändelse börjar på vokal en egen stamform *ōr-*[2], jfr *gaml-* i samma fall: *gamal-*; vidare ändas acc. sg. m. *-n* : *várn,* ej på *-an* såsom hos adj. och pronom. med enstafvig stam[3]. Att *várr* verkligen en

---

[1] Jfr härmed Eysteinns alliterationer st. 2 visan verði : vunnin, str. 3 vǫrrum várum : vorðin, str. 14 verðleikrinn víss : vyrði o. s. v.

[2] Om sidoformen *ossir* o. s. v. vidare nedan.

[3] Undantagen från regeln, att tvåstafviga adj. o. pron. ha *-n* i acc. sg. m. och enstafviga *-an* äro följande: poss. pron. *minn, þinn, sinn* och *einn,* som på grund af sin ofta svagtoniga ställning äro jämnställda med tvåstvafviga äfven i andra afseenden t. ex. *mitt*, jfr *heiðit* med assim. af genom synkope uppkommet *nt*; *hvárn* har fått sin ändelse från den äldre tvåstafviga formen *hvaðarn*; *hvern* är nybildning efter *hvárn* eller svagtonig, den äldre formen *hverian* träffas i gamla dikter och (1 g.) i en af de äldsta handskrifterna;

gång varit tvåstafvigt, bevisas af nsv. dialektformer näml. nygutn. *ævar* < **ūar* Noreen Sv. Lm. I, 346 (pl. *åura* < fgutn. *ōrir*). Grundformen i samnord. tid skulle alltså vara **ūarr*, **ōarr* pl. *ōrer* (*ō* är nasaleradt: Noreen Ark. III, 15).

Alla forskare, som sysslat med utredningen af detta pronomens historia, ha kommit till den slutsats, att åtminstone vissa former böra återföras på den germ. stammen **unsara-*. Så Bugge, Hoffory T. f. Fil. o. Ped. N. R. III, 299, Paul PBB VI, 261; jfr ock Noreen Sv. Lm. I, 347. Enligt dessa forskare skulle den nordiska böjningen varit sg. nom. m. **úsarr*, dat. **ūrum* (*ōrum*) < **ūsrum* och senare skulle **ūsarr* ha ersatts med **ūarr* genom ombildning efter dativen. Jag behöfver icke framhålla, att denna förklaring i fråga om utvecklingen *ūsrum* (> **ūrum*, *ōrum*), som borde gett **ūstrum* (jfr *husfru* > **husru* > *hustru*) står i oförenlig motsats till vår nuvarande kännedom om nordisk språkhistoria. Men å andra sidan är denna förklaring tilltalande ur den synpunkten, att den ger en enhetlig historia åt det germ. pronominet i sin helhet och återför *várr* på den kända germanska stammen **unsara-*; det gäller då blott att få en tillfredsställande förklaring af stamformen *ōr-*, som, såsom Sn. E. *ó·rar* visar, har haft nasalerad vokal och som alltså närmast återgår på **unr-*. Denna förklaring har gifvits af Noreen, som Aisl. Gr.[2] § 83, 1 härleder *ōrer* < urn. *unRarēR* enligt Verners lag växlande med **unsarēR*; **unRareR* > senare **unnreR*, > **unreR* > *ó·rer*. Upptagande Bugges, Hofforys, Pauls och Noreens ofvan refererade åsikt och förbindande denna med Noreens förklaring af *o·rer* menar jag alltså, att flexionen i samnord. tid varit:

sg. n. m. **unnarr*
d. *ō·rum*
pl. n. *ō·rer*,

samt att det mot *ō·rum*, *ō·rer* starkt kontrasterande **unnarr* senare ersatts med **ō·arr* eller **ū·arr* (med vokal från **unnarr*) hvilket : *ōrum* = *yð(v)arr* : *yðrum*. Den senare samnord. böjningen blef alltså

---

gamlan o. s. v. är inflytande från de genom antalet öfverväldigande enstafviga stammarne. Tvåstafviga stammar på *-in* visa i fvn. den gamla ändelsen *-n*, liksom räkneord o. pronomina *anna(r)n*, *yðvarn*. I fsv. har *-an* som bekant gripit omkring sig än mera.

sg. n. m. *ō·arr, ū·arr*
d. *ō·rum*
pl. n. *ō·rer.*

Nom. *ō·arr, ū·arr* > *u̯árr*. Denna öfvergång är kanske samnordisk. Ty som redan Noreen Sv. Lm. I, 347 framhållit, kan det ngutn. *ævar* < *ūarr* bero på en senare uppfriskning af tvåstafvigheten hos pron. i analogi med de öfriga duala och plurala poss. pronomina.

Med denna förklaring blir det onödigt att tillgripa den dualism i rotbildning, som Noreen antagit Ark. IV, 110 not. och ännu föreslår i Pauls Grundr.² I, s. 619 § 203, jfr ock Urg. Lautl. s. 215: stammen *vāra-* skall enligt honom utgå från den eljest ej i germ. språk[1] anträffade roten *u̯ē-*, som träffas i skt. *vām*, fsl. *vě* (dual.). Hvad gen. pl. af 1 pers. pron. *vár* för väntadt **unnar* beträffar, så ansluter sig denna form äfven i andra stycken nära till motsvarande poss. pronomen, så t. ex. *yðar* för *yðvar* genom anslutning till det analogibildade poss.-pron. *yðarr* för ljudlagsenligt *yðvarr.*

I synkoperande former af vårt pronomen möter i äldsta tid i fvn. jämväl en sällsynt stamform *oss-* : *ossum, ossir, ossa* o. s. v. Detta *oss-* torde kunna förklaras på följande sätt. Det utgår från stammen **ōsar-* (< urn. **unsara-*); då jämte personalpronominet *ōs* fanns en sidoform *oss,* ha vi genom inverkan härifrån fått **ossar-*. Nu möta hos flere pronomina dubbla stamformer t. ex. *þess-* : *þessar- (þessir, þessar, þessom* : *þessarrar, þessarri, þessarra)*; så äfven i fsv. Efter detta och dylika mönster har till **ossar-* kunnat bildas ett *oss-*.

---

[1] Det senare isl. *vǽr* bör nämligen härledas ur den äldre formen *vér* på grund af öfvergången *é* > *ǽ* efter *v*: Sievers PBB XVI, 243 ff.

Efterskrift.

Den fråga, som upptar hufvudparten af denna undersökning, växlingen *ǣ* : *iō* : *iā*, har synes det, efter att under en lång följd af år ha lämnats tämligen obeaktad, i dessa dagar blifvit i hög grad aktuell.

Mitt manuskript var redan i tryckfärdigt skick antaget af Kgl. Humanistiska Samfundet i Uppsala samt öfverlämnadt till tryckeriet och jag hade å härvarande Språkvetenskapliga Sällskaps sammanträde den 25 januari d. å redogjort för grunddragen af min uppfattning, då tredje häftet af Arkivets sjuttonde band kom mig tillhanda. Detta häfte innehåller å sidd. 209—219 en uppsats af mag. O. F. Hultman med titel: Växlingen *ǣ* : *iō* : *iā*. Större delen af min uppsats var redan färdigtryckt, då senaste häftet (det tjärde) af samma tidskrift och samma band brakte en ny artikel öfver samma ämne af professor Axel Kock. Jag har alltså icke kunnat taga vederbörlig hänsyn till dessa arbeten förr än i denna efterskrift, som dock måste i möjligaste måtto sammanträngas.

Mag. O. F. Hultmans uppfattning öfverensstämmer i vissa hufvuddrag med min, och i åtskilliga detaljer har jag glädjen att konstatera fullständig kongruens. Så menar han s. 210, att *iö* utvecklat sig ur *ǣu̯* samt konstaterar (jfr ofvan s. 44 not.) den ålderdomliga och (literärt) ursprungliga böjningen *siór, sǽvar* etc. i Rímbegla (s. 211). Likasom jag förklarar han *siár, sliár* såsom uppkomna ur *siór, sliór* genom analogisk ombildning efter *mór, mávar* och *hór, hávan*. Han anför härvid dessutom å s. 213 f. några ord, *hár* 'årtull', *hár* 'haj' samt *sár* 'så', hvilka han förmodar ha haft en ursprunglig böjning, som åtminstone i sg. öfverensstämde med böjningen af *mór*.

I andra och väsentliga punkter divergera våra meningar.

1. Hultman har icke observerat, att förbindelsen *-aįų-* i nord. språk blir i vissa fall *ǣų*, i andra *øy*, men däremot aldrig under hufvudton *ā(ų)*. Han lämnar fvn. *ey* 'alltid' oförklaradt och frånkänner de gutn. *snoy* och *sloy(gur)* beviskraft, då de enligt hans mening äro lånord. Hvad utvecklingen *aįų-* > *ǣįų* > 1. *ǣų* och 2. *øy* beträffar, hänvisar jag till min framställning ofvan. Endast för de gutniska ordens vidkommande må ett par rader tilläggas: *Sloygur* o. *snoy* kunna svårligen förklaras som lån från fastlandssvenskan af skäl, som jag ofvan s. 25 utvecklat. Hultman anser *g* i *sloygur* utaf särskild beviskraft för hans mening: detta återfinnes i fastlandsdialekters *sløg*. Nu kan emellertid *ų* utvecklas till *g* äfven i gotl.: Noreen Sv. Lm. I, 319.

2. Sid. 210 lär Hultman, att *ǣų* före konsonant och i slutljud blir *įō* parallelt med att *īų* gaf *ȳ* och *āų* gaf *ǭ* (l. *ō*). Som Hultman själf anmärker, hade man allt skäl att vänta, att *ǣų* skulle ge *ø̄* med bortfall af *ų*, ty man kan omöjligen inse, hvarför *ų* här skulle få kvarstå under det att det i *īų* och *āų* bevisligen bortfallit. Enda förklaringen af detta fenomen vore den, att *ǣų* kontraherats till *įō* redan före det *u-(w)*-omljudet inträdt på omedelbart föregående lång vokal. Ofvan s. 59 har jag emellertid visat, att *ǣų* > *įō* icke kan bevisas ha inträdt förrän på 1100-talet, sål. långt efter det i fråga varande *u*-omljudets tid. Ofvan s. 30 har visats, att *ǣiu* > *øy* och *ǣįų* > *ǣų*; men det *ǣų* som ger *įō* är en yngre analogibildning, analog med den ags. ombildningen af *snā́* till *snā́w* efter gen. **snā́wes* (s. 47).

3. Å sid. 215 vidhåller Hultman sin i Finl. Bidrag s. 121 framställda mening, att *ō* i *įō* haft ett öppnare uttal än *ō* i allmänhet och att detta varit orsaken till öfvergången *io* > *iø* i nsv. S. 49 ofvan har jag uttalat mina betänkligheter mot denna uppfattning.

Kocks bevisföring och resultat äro i hufvudsak följande.

Liksom got. pres. sg. *speiwis* fullständigt motsvaras af fvn. *spýr*, så motsvaras ock got. pret. *spaiw* af fvn. *spió*. Här är den vid *sǽr*, *siór* förefintliga möjligheten att förklara mellanformen (mellan *saiųiR* och *siór*) *sǣųR* såsom uppkommen genom *i*-omljud utesluten: *spaiw* har utvecklat sig till **spǣų* > **spió*. På

grund af utvecklingen i fsa. och fht. af urg. *snaiṷaz, saiṷiz* o. s. v. > *sneo, seo* o. s. v. anser han det sannolikt, att fonemet *ai̯u̯*, vare sig att det stod i urn. slutljud eller det kom att stå i slutljud eller före konsonant genom samnordisk synkope af ändelsevokalerna *a* (o. *i*), i nämnda ställningar skulle blifva *ǣu̯*. Å andra sidan anser Kock, att säkra fall finnas, där *ai̯u̯* blifvit *āu̯*, nämligen framför vokal. Denna olikhet i behandlingen af *ai̯u̯* förklaras ur en obenägenhet att ha *ai̯* i triftongen *ai̯u̯* alltför diftongiskt, under det att *ai-* i *ai̯-u̯i-* ur denna synpunkt kunde bibehållas. Jfr gutn. *tueir*)(*bain*! Så har urn. **ai̯u̯ī-* öfver **āu̯i* blifvit *ǽvi* genom *i*-omljud. Vidare är *vǫ́* 'olycka', som äfven Kock för samman med finska lånordet *vaiva*, bevis för denna utveckling. Äfven anser K., att det formbrokiga *sál* 'själ' till hufvudmassan af sina former är inhemskt, ehuru han medger, att spec. *ā*-ljudet i *sál* kan bero på inflytande från ags. *sāw(o)l*.

I motsats till Hultman anser Kock, att *-ai̯u̯-* under vissa förhållanden i litterär tid representeras af *øy* i hufvudtonig stafvelse. Så i fvn. *ey øy*, nygutn. *sloygur* och *snoy*. Han förklarar *-øy-* så, att i samnord **ai̯u̯R*, **ai̯u̯* dat. pl. **ai̯u̯um* > **aium* och därifrån *ai* åter införts för *ǣ* i de ljudlagsenligt utvecklade *ǣu̯R*, *ǣu̯*; dessa nybildade **aiu̯R*, **ai̯u̯* ha så blifvit **æiu̯R*, **æiu̯* > **øyR*, *øy*.

Kanske beror mitt omdöme därpå, att jag själf är förtrogen med den historiska utveckling af fonemet *ai̯u̯*, som jag i föregående undersökning sökt göra sannolik, men det förefaller mig som om Kocks ofvan konturerade uppfattning är alltför invecklad. Hvad hans ekvation *spió* = got. *spaiw* beträffar, så lider den af det felet, att den icke är bindande. Det är nämligen alltför möjligt, att *spió* kan härleda sig ur en form, som är genom analogibildning uppkommen; jfr ofvan s. 44.

Ofvan s. 22 har jag visat, att intet enda fall, som åberopats för öfvergången *ai̯u̯* > *āu̯*, är bevisande. Vidare har jag framhållit osannolikheten af, att de gamla förbind. *īu̯* *(īu)* och *āu̯* *(āu)* skulle ljudlagsenligt ha — såsom Kock i I. F. V bevisat — öfvergått till *ȳ* och *ǭ*, då *u̯* *(u)* bortföll, men däremot *ǣu̯* och *ēu̯* (i *iór*: Kock Ark. XVII 362 not.) i samma fall blifvit *i̯ō*. Detta skulle endast i det fall vara tänkbart, om man kan

visa att kontraktionen af *ǣu̯* och *ēu̯* > *īō* varit tidigare än *u̯*-omljudet i ofvan anförda fall. Dock kan man äfven i detta fall icke förstå, hvarför ej också *īu̯ (īu)* gifvit *i̯ō (i̯ū)*. Nu har jag emellertid ofvan s. 59 påpekat, att under det skalderna ännu i förra hälften af 1000-talet ha uttalet *īu̯s, sǣu̯R* o. s. v., så kan en kontraherad form *i̯ō* först påvisas vid 1100-talets midt. Man måste häraf sluta, att *i̯ō*-formerna äro jämförelsevis sena, och i hvarje fall mycket senare än *u̯*- *(u-)*omljudet. Men om så är, är det ock klart, att ***siór, snió*r** etc. ej kunna ha uppkommit ur **sǣu̯R, *snǣu̯R,* som återgå på urn. **sai̯u̯iR, *snai̯u̯aR* direkt, utan att dessa former **sǣu̯R, *snǣu̯R* äro senare uppkomna genom analogibildning. På detta sätt vinna vi ock en betydligt enklare förklaring af formerna, som uppvisa *-øy-*; se ofvan s. 30.

Förhållandet mellan formerna *siór* och *siár* förklarar äfven Kock på sådant sätt, att han lägger *siór* till grund och anser *siár* framgånget därur. Dock afböjer Kock Hultmans förklaring, att *siór* pl. *sióvar* ombildats efter *mór* pl. *mávar*. Han finner detta förslag litet tilltalande därför, att mönsterparadigmen, efter hvilka ombildningen skett, äro allt för få och därför att betydelseolikheten mellan mönstren och de ombildade orden är allt för stor. Intetdera af dessa skäl synes dock afgörande, i synnerhet som formen *siór* uppträder ganska sporadiskt. Man har exempel på att en ytterst fåtalig kategori attraherar en annan: så har t. ex. fvn. ***nótt náttar*** ombildat *smótt* (< **smuhti-,* jfr *ísmótt* 'das worin man schmiegt' Noreen Aisl. Gr.[2] § 55) *smóttar* till *smótt smáttar* hvaraf n. sg. *smátt*; vidare *bógr, bógar spónn spánar* till *spónn spónar* o. s. v. Vidare är det ej endast betydelselikhet, som förorsakar association af olika flexionssystem. Det är framförallt formlikhet: i detta fall rimmet *siór* : *mór, sliór* : *hór*.

Kock anser i stället, att *siór* g. *sióvar* ljudlagsenligt förändrats till *siór siávar* därigenom, att *a* i *sióvar* förändrat *o* till *a,* liksom fvn. *fiotrar* blifvit *fiatrar* och *fiolða fialða*. Det bör dock anmärkas, att denna förändring af en långdiftong *io* (jfr *skiór* f. 'skata' pl. *skiórar*) till *ia* endast för dessa fall är antagen. I *fiotrar* och *fiolða* är det ju en kortdiftong *io,* som förändras till *ia*.

I samband med dessa anmärkningar i anledning af Kocks undersökningar må det tillåtas mig att göra en rättelse. Ofvan s. 35 f. har jag behandlat den fno. formen *frœ* 'frö' och förklarat den såsom uppkommen af en genom utjämning från dat. *frǣu̯e* före labial-omljudets tid nybildad nom. **frǣu*. Emellertid påpekar Kock i ofvan refererade uppsatsen s. 367, att Hægstad i Gamalt Trøndermaal s. 1 och 59 visat, att formen *frœ*, som endast förekommer i dokument från Trøndalagen, helt enkelt kan förklaras ur *frió* : *frió* > **friǿ* > *frø*. Härmed bortfaller mitt enda stöd för, att *æi̯u̯* blifvit *ǣu̯* redan före labialomljudets äldsta skede. Jag har ofvan s. 44 förmodat att ljudlagen *æi̯u̯* > *ǣu̯* lefvat kvar ännu på en tid, då det nybildade **spæi̯u̯* > **spǣu̯*. Sedan *frœ* bortfaller, finnes intet, som talar mot, att ljudlagen *æi̯u̯* > *ǣu̯* inträdt först efter det **sai̯u̯iR* etc. blef **søyR*. Paradigmat var alltså en tid sg. n. **søyR*, g. **sæi̯u̯aR*, hvilket senare blef *sǣu̯aR*.

Ordregister.

Nordiska språk.

Fvn. (= fornvästnordiska) obetecknadt.

Sid.

fsv. *ā* se *ǽ*.
árofe ... 15 f.
ávalt ... 14, 15 not. 1
fsv. *e* se *ǽ*.
ey ... 24
frió se *frǽ*.
ngutn. *frǫv* ... 24 f., 36
frǽ ... 19, 35 f.
frǽr adj. ... 36
frǽvask ... 19, 37
fsv. *frø* se *frǽ*.
nsv. dial. *frøyd* ... 26, 36
nno. *frøyd* ... 37
fyrvar n. pl. m. .. 49 not.
gerua ... 5
nno. *glio* ... 37
glǽr ... 37, 57
-glǽva i *Himinglǽva* 37, 57
greifi ... 29 not.
gǫrr ... 5
gørr se *gǫrr*.
gorua se *gerua*.
hann hón ... 17
fsv. *haraþ* ... 17
run. *haeruwulafiR* ... 5
run. *hariwulfs* ... 4, 5, 6
fsv. *hasskaper* ... 16
Heriolfr ... 5
heyia ... 6
fsv. *Hioo* ... 49
hiú ... 49
Hlǽ-fǫðr, -freyr ... 18
hlǽr adj. ... 38
hreifi = *hrǽvi* ... 22
hreyr ... 22
hrǽ ... 18
hý- ... 49
iór ... 48
(i)smátt ... 69
run. *karuR* ... 3, 5, 6
run. *karut* ... 5
last 'tadel' ... 12
fsv. *liō(r)* se *hlǽr*.
lǽ ... 29
lǽvirke ... 18
fsv. *māke* ... 15
miór se *mǽr*.
mór m. ... 15, 49 not.
mǽr adj. ... 20 f., 38 f.
mǽr ... 6
fsv. *nakudher, naqvidher* se *nøkkviðr*.
nøkkviðr ... 7
nsv. dial. *oa* ... 10
óask ... 10
of alt se *ávalt*.
óliga ... 11 not. 1
fsv. *ōnder* se *vándr*.
rǫ́ ... 11
sál(a) se *sǫl*.

Sid.

sár m. 'så' ... 15
fsv. *siang* ... 49 f.
run. *siktriku* ... 6
siór se *sár*.
nsv. dial. *-sjoa* i *natt-sjoa* = *nattskäfva*.
ská ... 13
nsv. *skata* ... 40 not.
skiór f. ... 39 ff.
nsv. dial. *skjova* 40 not.
nno. *skjær* se *skiór*.
-skäfva i *nattskäfva* ... 40 not.
skǽva ... 40 not.
sliór se *slár*.
ngutn. *sloy* ... 24 f., 41
slǽr ... 19, 41
y. fsv. *sløø* ... 24
ngutn. *snūuval(d)s* ... 26
snior se *snǽr*.
ngutn. *snoy* ... 24 f.
fgutn. *Snyovaldus* ... 26
snǽr ... 20, 42 f.
y. fsv. *snø* ... 23
spió (pret. af *spýja*) ... 44
run. *stikuR* ... 6
styggr ... 6
runsv. *subiarn* ... 27
Svífǫr ... 62
sǫl ... 12 f.

Sid.
sǽr 18, 44 f.
nda. *sø* 28
fsv. *Søhundari* 27
trió (n., a. pl. af *tré*) 49
nsv. dial. *try* 49
vá se *vǫ́*.
nno. *vaa* vb. se *óask*.
nno. *vaaen* 10
váligr 10
válitit 10
fsv. *vänder* se *vándr*

Sid.
vandi m. 12
vandr 11, 12
vándr 11
váði 12
várr 63 ff.
váskapaðr 10
vei 29 not.
veill 29 not.
vesǽll 29 not.
vindr 12
nsv. *vrå* 11

Sid.
vǫ́ 9 ff.
vǫ́ 'vrå' 11
vǽ 29
ýr m. 61
ǽ 'alltid' 17
ǽinman 23
ǽvi 13
øy 24
øyman 23

Vest- och Östgermanska språk.

Gotiska obetecknadt.

Sid.
agis 10
aihwatundi 49
fraiw 19
ags. *lá* 29
mht. *lê(we)s* 29
fht. *marawi* 21

Sid.
ags. *mearu* 21
ōgan 10
ags. *sá(w)l* 13
saiwala 12
nht. dial. *schächig* 13
mht. *schæhe* 13

Sid.
ags. *sná* 20
ags. *wáwa* 9, 29
fht. *wêwo* 9, 29
-wāhs 12
ags. *wóh* n. och adj. 11

Öfriga språk.

Sid.
fir. *agor* 10
ἄχος 10

Sid.
skt. *re* 30
σκαιός 13

Sid.
lat. *scævus* 13
fi. lån *vaiva* 9, 29

Zusammenfassung.

I.

Nach Hoffory Konsonantstudier 48 ff. und GGA 1885, 30 wurden in den Verbindungen *u̯a*ˣ und *i̯a*ˣ durch gemeinnordische Synkope des *a*ˣ die diesem Element vorausgehenden *u̯* und *i̯* sonantisch. Ich glaube weitere Stützen dieser Ansicht gefunden zu haben.

1. Ohne diese Annahme lässt sich nicht begreifen, warum einerseits urnord. **lau̯na-* zu *lau̯n,* andererseits aber **mau̯iR* zu **mau̯R* und dies zu *māR* geworden ist.

2. Aschw. *nakudher* ist auf Grundlage des Paradigmas Sg. Nom. *naku̯iðr* Dat. *nakuðum* entstanden.

3. Die altwestgerm. Dialekte bieten ebenfalls dieselbe Entwicklung.

II.

Die Gruppe *ai̯u̯*.

Urnord. *ai̯u̯* ging in gemeinnord. Zeit über

a. zu *æi̯u̯* und dies zu *ǣu̯,* wenn *u̯* (handschriftlich *v, f*) litterarisch unverändert blieb,

b. zu *æi̯u* und dies zu *øy,* wenn nach Synkope des folgenden Konsonanten das *u̯* in Auslaut oder in antekonsonantische Stellung trat.

Die landläufige Ansicht, dass sich *ai̯u̯* in *āu̯* wandelte, ist hinfällig. Denn die hierfür ins Feld geführten Wörter müssen sämmtlich anders erklärt werden. Am wichtigsten sind:

1. awn. *vǫ́* F. 'Schwierigkeit, Wunder' ist mit ahd. *wêwo* ags. *wáwa* 'Wehe, Schmerz, Leid' nicht verwandt, dafür aber mit ags. *wóh* 'Krümmung, Irrtum' identisch.

2. awn. *sál* 'Seele' (= got. *saiwala*) ist dem Ags. entlehnt.

3. awn. etc. *ská* 'quer' gehört nicht mit gr. σκαιός lat. *scaeuus* sondern mit mhd. *schæhe* nhd. dial. (Schweiz) *schächig* 'schielend' zusammen.

Den Wandel zu *ǽu̯* beweisen aber u. a. awn. *frǽ* 'Same' (< **frai̯u̯a-*), *slǽr* 'stumpf' (< **slai̯u̯a-*) und vor allem *snǽr* 'Schnee' (< **snai̯u̯az*), welches in allen germ. Sprachen vorkommt und überall, wie dies auch aussergerm. der Fall ist, nur als *a*-Stamm belegt ist.

Nach der obigen Darstellung lautete also das Paradigma des urgerm. **snai̯u̯az* : Sg. Nom. **snøyʀ* Gen. **snøys* Dat. *snǣu̯e* etc.

Sichere Beispiele der Gruppe *øy* liegen vor in awn. *øy* 'immer', nschw. dial. *snoy, sloy(gur), froy*.

III.

Die Formen *snǽr sniór sniár* etc.

Das obige Paradigma wurde natürlich ausgeglichen, was nach zwei Seiten hin erfolgen konnte: entweder zu *snǣʀ snǣs snǣue snǣ* oder zu *snǣu̯r snǣu̯s snǣu̯e snǣu̯*. Dass beide Formenreihen in der Sprache der Skalden neben einander standen, weise ich im Excurs I nach: aus diesem Nebeneinander wird der Vollreim *hrǽ* : *ǽvi* historisch erklärt. Während die Flexion *snǽr* bei den Skalden sich im handschriftlichen *snǽr* wiederfindet, wird die andere *snǣu̯ʀ* vom litterarischen *sniór* fortgesetzt, indem *ǣu̯* um 1100 auslautend und antekonsonantisch zu *ió* kontrahiert wurde. So finden wir in der ältesten aisl. Handschrift (s. o. S. 44 N.), wo das Wort etwas öfter vorkommt, Sg. Nom. *siór* Gen. *sǽvar* Dat. *sió* Acc. *sió*.

Die vereinzelt auftretenden Formen *siár, sniár* etc. sind wie *sliár, miár* usw. analogische Umbildungen. Im Paradigma Sg. *siór* Pl. *sióvar* (analogisch für *sǽvar*) trat nach dem lautgesetzlichen Paradigma Sg. *mór* Pl. *mávar* eine Umbildung von *sióvar* zu *siávar* ein. Nach dem Muster *hór hávan* wurde im Adj. *sliór slióvan* die letztere Form zu *sliávan*. Von *siávar* und *sliávan* aus sind später die Nom. *siár* und *sliár* neu entstanden.

Af Kongl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala utgifna skrifter.

I kommission hos Akademiska Bokhandeln (C. J. Lundström) i *Uppsala* och Otto Harrassowitz i *Leipzig*.

Band I (pris 10 kr. = 12 Mk).

Erdmann, A., Über die Heimat und den Namen der Angeln.
Piehl, K., Om betydelsen af termen kanon och lämpligheten af dess användning inom den egyptiska konstens historia.
Erdmann, A., Die Grundbedeutung und Etymologie der Wörter Kleid und Filz im Germanischen, nebst einem Exkurse.
Burman, E. O., Die Transscendentalphilosophie Fichte's und Schelling's, dargestellt und erläutert.
Nordwall, J. E., Om svenska riksrådets utveckling mot centralisation under Gustaf II Adolf.

Band II (pris 10 kr. = 12 Mk).

Gödel, V., Katalog öfver Upsala Universitets Biblioteks fornisländska och fornnorska handskrifter.
Nylander, K. U., Inledning till Psaltaren.
Almkvist, H., Mechilta Bo Pesachtraktaten med textkritiska noter, parallelställen ur Talmud och Midrasch, samt inledning och glossar.
Danielsson, O. A., De voce ΑΙΖΗΟΣ quaestio etymologica.
Persson, P., Nyare undersökningar på den Plautinska prosodiens område.

Band III (pris 10 kr. = 12 Mk).

Stave, E., Om källorna till 1526 års öfversättning af Nya Testamentet.
Almkvist, H., Ein türkisches Dragoman-Diplom aus dem vorigen Jahrhundert, in Faksimile herausgegeben und übersetzt.
Burman, E. O., Om Schleiermachers kritik af Kants och Fichtes sedeläror.
Persson, P., De origine ac vi primigenia gerundii et gerundivi latini.
Wadstein, E., Der umlaut von *a* bei nicht synkopiertem *u* im altnorwegischen.
Lundström, V., Ein Columella-Excerptor aus dem 15. Jahrhundert.

Band IV, däraf utkommit:

Kjellén, R., Riksrättsinstitutets utbildning i Sveriges historia.
Stave, E., Om källorna till 1541 års öfversättning af Nya Testamentet.

Band V (pris 10 kr. = 12 Mk).

Sahlin, C. Y., Om den etiska scäen.
Almkvist, H., Ein samaritanischer Brief an König Oscar. In Faksimile herausgegeben und übersetzt. Mit einer Schrifttafel von J. Euting.
Noreen, A., Svenska etymologier.
Tamm, F., Om afledningsändelser hos svenska substantiv, deras historia och nutida förekomst.

Sundén, J. M., De tribunicia potestate a L. Sulla imminuta quaestiones.
Landtmanson, I. S., Trälldomens sista skede i Sverige. Ett kapitel ur svenska rättens historia.
Johansson, K. F., Bidrag till Rigvedas tolkning.
Wahlund, C., La belle Dame sans merci. En fransk dikt
Larsson, H., Om bevisen för Guds verklighet.
Piehl, K., Quelques petites inscriptions provenant du temple d'Isis à Philæ.
Ribbing, S., Prof. Chr. Jac. Boströms Föreläsningar i etiken, efter de muntliga föredragen upptecknade och redigerade.
Persson, P., Om ett nyligen upptäckt fragment af en romersk kommunallag.
Schéele, F., Finnes det ett omedvetet själslif?
Geijer, P. A., Historisk öfverblick af latinets qui och qualis brukade som relativpronomina i de romanska språken.
Hjärne, H., Svensk-ryska förhandlingar 1564–72. Erik XIV:s ryska förbundsplaner.
Danielsson, O. A., Zur metrischen Dehnung im älteren griechischen Epo

Band VI (pris 19 kr. = 12 Mk).

Lidén, E., Studien zur altindischen und vergleichenden Sprachgeschichte
Lundström, V., Prolegomena in Eunapii vitas philosophorum et sophistarum.
Wadstein, E., Runinskriften på Forsaringen. Vårt äldsta lagstadgande.
Hallendorff, C., Konung Augusts politik åren 1700–01. Ett bidrag
Ahlenius, K., Till kännedomen om Skandinaviens geografi och kartografi under 1500-talets senare hälft.
Eklund, J. A., Nirvâna. En religionshistorisk undersökning.
Wadstein, E., The Clermont Runic Casket. With five plates.
Tamm, F., Om avledningsändelser hos svenska adjektiv, deras histori ock nutida förekomst.
Tamm, F., Om ändelser hos adverb ock arkaiskt bildade prepositions uttryck i svenskan.

Band VII, däraf utkommit:

Tamm, F., Sammansatta ord i nutida svenskan undersökta med hänsyn till bildning av förleder.
Pipping, Hugo, Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna.

Flertalet af de i banden ingående skrifterna kunna äfven erhållas i särtryck

---

Bygdén, L., Förteckning å tryckta och otryckta källor till landskape Upplands och Stockholms Stads historisk-topografiska beskrifning förnämligast hämtade ur Westinska samlingarna i Upsala Universitet Bibliotek. Pris 3 kr.

Upsala 1901. Almqvist & Wiksells Boktr.-Akt.-B.

